

შპს გურამ თავართქილაძის სახელობის თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი

სამართლის ფაკულტეტი

კერძო სამართლის სამაგისტრო ნაშრომი

თემა: არბიტრაჟის მნიშვნელობა და განვითარების პერსპექტივები

საქართველოში

ნაშრომი შესრულებულია სამართლის მაგისტრის

აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

სტუდენტი:

სოფიკო ჭანკვეტაძე

ნაშრომის ხელმძღვანელი:

ასოცირებული პროფესორი:

ნიკოლოზ ფიცხელაური

თბილისი

2020 წელი

სარჩევი

ანოტაცია	2
Annotation	3
შესავალი.....	4
თავი I. ლიტერატურის მიმოხილვა.....	7
თავი II. არბიტრაჟი როგორც დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება.....	8
2.1 არბიტრაჟის ცნება, განვითარების ეტაპები და მნიშვნელობა.....	8
2.2 საარბიტრაჟო კანონის უნიფიკაცია.....	12
2.3 საბჭოთა არბიტრაჟები.....	14
2.4 საქართველოს კანონი „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“	18
2.5 საქართველოს კანონი არბიტრაჟის შესახებ.....	22
2.6 საქართველოში მოქმედი არბიტრაჟების პრობლემები და არაეფექტიანობა.....	24
2.7 დელოკალიზაციის თეორია და ავტონომიურობის პრინციპი საარბიტრაჟო წარმოებისას.....	25
თავი III. საერთო სასამართლოების როლი საარბიტრაჟო განხილვისას.....	27
3.1 საარბიტრაჟო განხილვის დაწყება.....	27
3.2 არბიტრის აცილება.....	33
3.3 სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებები.....	35
3.4 მტკიცებულებების მოპოვება.....	37
3.5 საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულება.....	38
3.6 საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გასაჩივრება-გაუქმება.....	42
თავი IV. კვლევის შედეგები.....	45
დასკვნა.....	47
გამოყენებული ლიტერატურა.....	49

ანოტაცია

ჩემი ნაშრომი მოიცავს სარბიტრაჟო წარმოების მნიშვნელობას, ზოგად მიმოხილვას, მისი განვითარების ისტორიასა და პერსპექტივებს საქართველოში. აღნიშნული თემის არჩევა განაპირობა ზოგადად არბიტრაჟის აქტუალურობამ და ასევე თანმდევმა პრობლემატიკურმა საკითხებმა. მოგეხსენებათ არბიტრაჟი გახდა მნიშვნელოვანი და მოქნილი საშუალება დავის გადაწყვეტისა სახელმწიფოებს, ფიზიკურ პირებსა და კორპორაციებს შორის, საერთაშორისო ვაჭრობის, კომერციულ და ინვესტიციების თითქმის ყველა სფეროში. დავის ალტერნატიული გზით მოგვარების მიზანია სასამართლო სისტემის დატვირთვის შემცირება და პროცესების გაჭიანურების თავიდან აცილება, მის დადებით მხარეებად ასევე განიხილავენ ნაკლებ ხარჯებსა და ბიუროკრატიულ დამოუკიდებლობას.

Annotation

My work(an topic) is about the importance of Arbitration, its history and perspectives in Georgia. I decided to choose exactly this subject because Arbitration is very urgent and also for the issues it is accompanied by. As we know Arbitration became very important and flexible way for solving disputes between government, individuals and corporations for international trading, commercial and investments in every field. The purpose of resolving disputes in an alternative way is to reduce the burden on the judicial system and prevent delays in the lawsuits. The advantages of resolving disputes also involves less expense and bureaucratic independence.

შესავალი

თემის აქტუალობა. ისევე როგორც საუკუნეების განმავლობაში, დღესდღეობითაც თანამედროვე მსოფლიოში სოციალური ურთიერთობები დავებისა და კონფლიქტების გარეშე წარმოდგენილია, რასაც განაპირობებს ადამიანთა განსხვავებული შეხედულებები და დამოკიდებულებები სხვადასხვა საკითხებისადმი. შეხედულებათა, წარმოდგენათა და მოსაზრებათა სხვადასხვაობა კი ჰბადებს კონფლიქტს¹. რადგან კონფლიქტი საზოგადოების განვითარების თანმხლებ და განუყოფელ მოვლენად განიხილება, როგორც არ უნდა მოვაწესრიგოთ საზოგადოებრივი ურთიერთობები და სამართლებრივი ინსტიტუტები მაინც ვერ შევძლებთ მის თავიდან არიდებას. ვინაიდან, შეუძლებელია კონფლიქტების თავიდან არიდება, ამისთვის აუცილებელია მოვახდინოთ მათი უკეთესად მართვა, დავარეგულიროთ, შევისწავლოთ და მივიღოთ მეტი სარგებელი.

უდავოა, რომ დავების გადაწყვეტის საუკეთესო საშუალება, მოლაპარაკება და შეთანხმებაა, მაგრამ როცა ვერ ხერხდება ამ გზით დავების დარეგულირება რჩება დავის გადაწყვეტის სამართლებრივი გზა², ამიტომაც საუკუნეების განმავლობაში ადამიანები დავებისა და კონფლიქტები მოსაგვარებლად მიმართავენ სასამართლოს, რის გამოც სასამართლო სისტემა იმდენად არის გადატვირთული, რომ ხშირად თვეები და წლებია საჭირო ერთ კონკრეტულ საქმეზე სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მისაღებად და შესაბამისად დავის მოსაგვარებლად. ამ პრობლემის აღმოსაფხვრელად აუცილებელია ისეთი ალტერნატიული ინსტიტუტების მოძებნა, რომლებიც დაეხმარებიან კონფლიქტში მყოფ მხარეებს დავის უფრო სწრაფად განხილვასა და გადაწყვეტაში, რაც ამასთანავე ხელს შეუწყობს სასამართლო სისტემის განტვირთვას და დავის მოკლე დროში მოგვარებას. თანამედროვე მსოფლიოში კონფლიქტის მართვის ეფექტიანი მენეჯმენტი ნებისმიერი საქმიანობის სწორად წარმართვის აუცილებელი წინაპირობა გახდა. დროის, ისევე როგორც ფინანსური რესურსის, სწორად განკარგვა წარმატებული ბიზნესის ერთ-ერთი აუცილებელი და მთავარი პირობაა.³ სასამართლოში დავა კი განსაკუთრებით თუ ეს დავა საერთაშორისო ხასიათს ატარებს, დიდი რაოდენობით სხვადასხვა სახის რესურსს მოითხოვს.

¹ გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი, თბილისი, 2009, გვ.24

² დიმიტრი აბესაძე და სხვები, კერძო არბიტრაჟი სამართლებრივი საფუძვლები და პრაქტიკა, რედაქტორი ჯემალ ინაიშვილი, თბილისი, 2005, გვ. 3

³ მედიაციის სამართლებრივი რეგულირების პერსპექტივები საქართველოში, დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ნაციონალური ცენტრი, თბილისი, 2013, გვ.16

აღნიშნულიდან გამომდინარე, არბიტრაჟი გახდა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საშუალება დავის გადაწყვეტისა სახელმწიფოებს, ფიზიკურ პირებსა და კორპორაციებს შორის, საერთაშორისო ვაჭრობის, კომერციულ და ინვესტიციების თითქმის ყველა სფეროში⁴, როგორც მთელს მსოფლიოში ასევე, საქართველოში რაც კიდევ უფრო აქტუალურს ხდის მის გამოყენებას.

დასახული მიზნები: ჩემ მიერ არჩეულ თემა მიზნად ისახავს გამოვიკვლიო და განვიხილო არბიტრაჟის მნიშვნელობა და განვითარების პერსპექტივები საქართველოში, ვინაიდან არბიტრაჟისადმი დაინტერესება და მიმართვა უფრო მეტად იზრდება, არბიტრაჟის განვითარება კი აუცილებელია, როგორც სახელმწიფოსთვის, ისევე ბიზნეს სექტორებისთვის. საქართველოში უცხოელი ინვესტორებისა და ადგილობრივი მეწარმეების მოსაზიდად და ზოგადად, ბიზნესის განვითარებისათვის. ერთ-ერთ აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ქვეყანაში მოწესრიგებული, დამოუკიდებელი, მიუკერძოებელი და საერთაშორისო სტანდარტებისა და მოთხოვნების შესაბამისი საარბიტრაჟო ინსტიტუტის არსებობა. „საქართველოში ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში აქტიურად მიმდინარეობს რეფორმები. ვითარდება ეკონომიკურ - სამართლებრივი ურთიერთობები. აღნიშნული პროცესების სრულფასოვნად წარმართვისთვის ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორია სამართლებრივი ინტეგრაცია. მეწარმეებისა და უცხოელი ინვესტორებისთვის მეტად მნიშვნელოვანია მოწესრიგებული, საერთაშორისო სტანდარტებისა და მოთხოვნების შესაბამისი კანონმდებლობის არსებობა. ამ მხრივ, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს დავის გადაწყვეტის ეფექტიანი სისტემის დამკვიდრებას, რომელიც მიმზიდველი ბიზნესგარემოს შექმნას უწყობს ხელს. ეკონომიკური ურთიერთობების ნიადაგზე წარმოშობილი კონფლიქტების მოგვარების ალტერნატიული მეთოდებიდან არბიტრაჟი ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული და ეფექტიანია.

მისი გაძლიერება მეწარმეობის, ეკონომიკური სფეროს წინსვლისა და ამ პროცესის დროს წარმოშობილი დავების ეფექტიანად გადაწყვეტის ერთ-ერთი უპირველესი წინაპირობაა“.⁵

ამოცანები: აღნიშნული ნაშრომის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალების, არბიტრაჟის საქართველოში გამოყენების, განვითარების ისტორიის ანალიზი; საქართველოს კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზების გამოვლენა და ანალიზი;

⁴(Redfern,A./Hunter,M.,2009,p.1)

⁵ ნიკოლოზ ფიცხელაური, „დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, თბილისი, 2015, გვ. 3

საქართველოსა და უცხოური პრაქტიკის ანალიზი; საქართველოში არბიტრაჟის გამოყენების დადებითი და უარყოფითი მხარეების ანალიზი; არბიტრაჟის მნიშვნელობა საქართველოში წლების წინ და არბიტრაჟის მნიშვნელობა დღესდღეობით.

კვლევის მეთოდოლოგია: ნაშრომის კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია, როგორც ზოგად-მეცნიერული, ასევე კერძო მეთოდები: ისტორიული, შედარებით-სამართლებრივი, სტატისტიკური, და სხვა. ნაშრომში გამოყენებულია ლოგიკური ანალიზი, წარმოდგენილია ინფორმაციულ-შემეცნებითი და შედარებით-სამართლებრივი ასპექტები.

თავი I. ლიტერატურის მიმოხილვა

სამაგისტრო ნაშრომზე მუშაობისას გამოვიყენე ლიტერატურა, რომელიც დამეხმარა, რომ თემა შეხებოდა ყველა მნიშვნელოვან საკითხს არბიტრაჟის გარშემო. ასეთები იყო: გ. ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი, თბილისი, 2009; ნიკოლოზ ფიცხელაური, „დისერტაცია თემაზე; ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, თბილისი, 2015; რომელიც შედარებით-სამართლებრივ ანალიზს წარმოადგენს ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობასა და საერთაშორისო კანონმდებლობას შორის და მრავალმხრივ გვაჩვენებს საკითხის მთავარ მახასიათებლებს, ასევე, საინტერესო იყო დიმიტრი აბესაძე და სხვები, კერძო არბიტრაჟი სამართლებრივი საფუძვლები და პრაქტიკა, რედაქტორი ჯემალ ინაიშვილი, თბილისი, 2005; ზემოთ ჩამოთვლილ ლიტერატურაში ნათლად არის ნაჩვენები არბიტრაჟის განვითარების ისტორია, მისი აქტუალობის საკითხი და საერთაშორისო კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ქართულ კანონმდებლობასთან. გარდა ამისა, ნაშრომში გამოყენებულია ნორმატიული მასალაც, კერძოდ: საქართველოს კანონი, კერძო არბიტრაჟის შესახებ; საქართველოს კანონი, არბიტრაჟის შესახებ. ასევე, დახმარება გამიწია ინტერნეტით მოძიებულმა მასალებმაც.

თავი II. არბიტრაჟი როგორც დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება

2.1 არბიტრაჟის ცნება, განვითარების ეტაპები და მნიშვნელობა

თანამედროვე ეკონომიკური ურთიერთობების საფუძველს თავისუფალი ბაზარი წარმოადგენს. უახლესი ტექნოლოგიები საგრძნობლად აუმჯობესებენ ეკონომიკური პროექტების განხორციელების ხარისხსა და სისწრაფეს. იმლება პოლიტიკური საზღვრები და მიუხედავად იმისა, რომ თავისუფალი ბაზარი საკუთარ თავში თვითრეგულირების საშუალებებსაც გულისხმობს, უფრო და უფრო რთულდება მისი სამართლებრივი მოწესრიგება. ნაციონალური სამართალი სრულყოფილად ვერ არეგულირებს საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებს. კანონმდებელი არ უნდა ეცადოს საკანონმდებლო ნოვაციებით მოიცვას ეს ურთიერთობები, მაგრამ უნდა შექმნას სამართლებრივი ბაზა, რომელზე დაყრდნობითაც ცალკეულ სუბიექტებს საშუალება მიეცემათ დამოუკიდებლად „განავითარონ“ ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისი რეგულირება. ყოველივე ზემოაღნიშნულის პარალელურად ნაციონალური სამართალი უნდა ქმნიდეს საჯარო ინტერესის დაცვის ეფექტიან გარანტიებს, რომლებიც კონტროლსა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვას გულისხმობენ. თავისუფალი ბაზრის პირობებში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს

თანამედროვე კერძო სამართლის მიერ საყოველთაოდ აღიარებული მხარეთა კერძო ავტონომია.⁶ სოციალური ურთიერთობები ადამიანთა შეხედულებების სხვადასხვაობის გარეშე წარმოდგენილია. შეხედულებათა, წარმოდგენათა და მოსაზრებათა სხვადასხვაობა ჰბადებს კონფლიქტს. პარადოქსია, მაგრამ ფაქტია, რომ კონფლიქტი ადამიანთა საზოგადოების განვითარების თანმხლებ ჩვეულებრივ მოვლენად განიხილება.⁷

ვებერის მიხედვით, სოციალური ურთიერთობა არსებობს მაშინ, როდესაც მასში მონაწილე თითოეული წევრი მხედველობაში იღებს სხვათა ქცევას.⁸ ვინაიდან, ყველა სუბიექტი ინდივიდუალურია აზრთა სხვადასხვაობის გამო ვერ ხდება სოციალური ურთიერთობის მონაწილეთა მიერ სხვათა ქცევის გათვალისწინება, რაც ასევე აისახება ეკონომიკური საქმიანობის განხორციელებისას მხარეთა ურთიერთობის დროს.

სწორედ ამიტომ, ეკონომიკური პროექტების განხორციელების დროს მაქსიმალურად ცდილობენ გაითვალისწინონ მოვლენათა განვითარების ყველაზე უარესი ვარიანტი და შეიმუშაონ სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი მექანიზმები. ასეთი განსაკუთრებული შემთხვევებისათვის ნაციონალური სასამართლოები საკმაოდ მოუქნელ ინსტიტუტებს წარმოადგენენ. მათთვის დამახასიათებელი საპროცესო ფორმალიზმი აჭიანურებს საქმის დროულ გადაწყვეტას. სასამართლო გადაწყვეტილების გასაჩივრებისა და პროცესის გაგრძელების შესაძლებლობა კიდევ უფრო სახიფათოს ხდის სასამართლოსადმი მიმართვის პერსპექტივას. განსაკუთრებით ეს შეიძლება ითქვას ბიზნესის ისეთ სფეროებზე, რომლისთვისაც პრობლემის დროული გადაწყვეტა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. არსებობს შემთხვევები, როდესაც სასამართლოში საქმის განხილვა

იმდენად ჭიანჭურდება დროში, რომ მხარეები კარგავენ საქმის საბოლოო გადაწყვეტის ინტერესს და ცდილობენ მოძებნონ რეგულირების ალტერნატიული საშუალებები.⁹

დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა (**Alternative Dispute Resolution (ADR)**) ეს არის დავის გადაწყვეტის მექანიზმი, რომლის გამოყენებისას დავის გადაწყვეტა არ ხდება ეროვნული სასამართლოს მეშვეობით. ასეთ შემთხვევაში, დავა განიხილება და წყდება მხარეთა შეთანხმების

⁶გაბისონია ზვიად, მხარეთა კერძო ავტონომიის შესახებ, მხარეთა ნების ავტონომიის ცნება საერთაშორისო კერძო სამართალში, ჟურნალი „სამართალი“, #8, 2003 წ., გვ. 9-12

⁷ საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.16

⁸სოციალურ და პოლიტიკურ ტერმინთა ლექსიკონი-ცნობარი / [სარედ.: ჯგუფი: ედუარდ კოდუა და სხვ. ; გამომც.: ლაშა ბერაია] - თბ. : ლოგოს პრესი, 2004 - 351გვ.

საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.16

შესაბამისად, დავის გადაწყვეტის ისეთი საშუალების გამოყენებით, როგორც არის არბიტრაჟი, მედიაცია, კონსილიაცია ან დავის განხილვის სხვა არა სასამართლო მექანიზმით.¹⁰

დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებას წარმოადგენს არბიტრაჟი. არბიტრაჟი ეს არის დავის გადაწყვეტის მექანიზმი, რომლითაც მხარეები უარს ამბობენ ეროვნული სასამართლოს იურისდიქციაზე და სანაცვლოდ თანხმდებიან, საბოლოო გადაწყვეტის მიზნით დავა გადასცენ, საარბიტრაჟო ტრიბუნალს. საარბიტრაჟო ტრიბუნალის გადაწყვეტილება შესასრულებლად სავალდებულოა მხარეებისთვის. არსებობს ad hoc და ინსტიტუციური არბიტრაჟი.¹¹

ad hoc არბიტრაჟის შემთხვევაში, მხარეებს თავად უწევთ არბიტრაჟის ყველა ასპექტის, მათ შორის: არბიტრთა რაოდენობის, მათი არჩევის/დანიშვნის წესის, გამოსაყენებელი საარბიტრაჟო წესების, არბიტრაჟის ადგილის განსაზღვრა. Ad hoc არბიტრაჟის არჩევის შემთხვევაში მხარეები, როგორც წესი, თანხმდებიან გაერთიანებული ერების საერთაშორისო სავაჭრო სამართლის კომისიის მიერ შემუშავებულ საარბიტრაჟო წესებზე.¹²

ინსტიტუციური არბიტრაჟი არის საარბიტრაჟო პროცესი, რომელიც წარმართება საარბიტრაჟო დაწესებულების ადმინისტრირებითა და საარბიტრაჟო წესებით. იგი საპირისპიროა ე.წ. Ad. hoc არბიტრაჟისა.¹³

დავის მოგვარების ალტერნატიულ სისტემებს საკმაოდ დიდი ისტორიული გზა აქვს გამოვლილი. საარბიტრაჟო სასამართლოში დავის გადაწყვეტა უფრო ძველი ინსტიტუტია, ვიდრე სახელმწიფო სამართალწარმოება. არსებობს მოსაზრება, რომ არბიტრაჟი სახელმწიფოს ფორმირებამდე წარმოიშვა პლუტარქეს რჩეულ ბიოგრაფიებში აღწერილია ათონელი პოლიტიკური მოღვაწის, თემისტოკლეს ცხოვრება, სადაც უაღრესად საინტერესო ცნობაა დაცული. თემისტოკლე ათენელებისგან დევნილობამდე კუნძულ კერკირაზე მცხოვრებლებს გაჰყვა არბიტრად კორინთელთა წინააღმდეგ დავაში. მის ხანგრძლივ ისტორიას ადასტურებს ისიც, რომ ის მოხსენიებულია სხვადასხვა ძველ ბერძნულ ხელნაწერში, ისევე, როგორც ბიბლიაში. დავის მოგვარების ალტერნატიული სისტემები ძველი დროიდან იყო საქართველოშიც. მისი ერთ-ერთი მაგალითია ქართულ ლექსიკაში სრებული სიტყვა „ბჭე“ („ბჭობა“), რომელიც ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, სადავო

¹⁰ბექა ინჯია, ნათია ლაპიაშვილი „არბიტრაჟის განმარტებითი ლექსიკონი. თბილისი, 2016, გვ.12

¹¹ბექა ინჯია, ნათია ლაპიაშვილი „არბიტრაჟის განმარტებითი ლექსიკონი. თბილისი, 2016, გვ.17

¹² UNCITRAL 180; UNCITRAL-ის საარბიტრაჟო წესები 181. საარბიტრაჟო დაწესებულება 18; საარბიტრაჟო წესები 24; არბიტრაჟის ადგილი 114, 136, 163 ;

¹³ ზეკა ინჯია, ნათია ლაპიაშვილი „არბიტრაჟის განმარტებითი ლექსიკონი. თბილისი, 2016, გვ.17

საკითხის გამრჩევს, მოსამართლე-მედიატორს ნიშნავს. საქართველოს სხვადასხვა ტერიტორიაზე არსებობდა არბიტრაჟისა და მედიაციის ინსტიტუტები, რომელთა აღმნიშვნელი ტერმინების სხვადასხვა იყო: „შუაკავი“, „სოფლის კავი“, „რჯულის კავი“ და სხვა.

სახელმწიფოსა და სასამართლო სისტემის ჩამოყალიბების პარალელურად არბიტრაჟის როლი თანდათან სუსტდებოდა თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მისი არსებობის საჭიროება განაპირობა ეკონომიკურმა, განსაკუთრებით კი საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობების გავრცელებამ. საარბიტრაჟო ინსტიტუტი მეორედ დაიბადა მას შემდეგ, რაც მის გადაწყვეტილებებს ძალა სახელმწიფო-სასამართლო გადაწყვეტილებით მიენიჭა. საარბიტრაჟო ინსტიტუტის ხელმეორედ განვითარება იწყება სასამართლო ხელისუფლების „ძალისხმევით“.¹⁴

არბიტრაჟი ბევრ ქვეყანაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დავების გადაწყვეტაში. როგორც აღვნიშნეთ მას ხანგრძლივი ისტორია აქვს, მეოცე საუკუნეში კი პირველად გამოჩნდა როგორც თანამედროვე ეკონომიკის ძირითადი მექანიზმი. განვითარებული მსოფლიოს სამართლის სპეციალისტების უმრავლესობისთვის ცნობილია მისი უამრავი უპირატესობა, როგორებიცაა: შედარებით დაბალი ხარჯები, უფრო სწრაფი გადაწყვეტა, პრეცედენტული დასრულება, საერთაშორისო ზეწოლა, კონფიდენციალობა, პროცედურული მოქნილობა, არაფორმალობა და მიუკერძოებელი, მხარეების მიერ არჩეული, დამოუკიდებელი ექსპერტი. თუმცა განვითარებულ ქვეყნებში ახლა ყველგან არის არბიტრაჟი, ბევრი სუსტად განვითარებული ქვეყანა სწორედ ახლა იწყებს არბიტრაჟის შეტანას თავიანთი დავების გადაწყვეტის პროგრამებში. წარმატებით განხორციელების შემთხვევაში, არბიტრაჟმა შეიძლება შეამციროს სასამართლოების დატვირთვა, გაზარდოს უცხოური ინვესტიციები და უცხო ქვეყნის დახმარება მიმღები ქვეყნისთვის, ხელი შეუწყოს საერთო ეკონომიკურ განვითარებას.¹⁵

არბიტრაჟის, როგორც მხარეთა შორის დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალების, როლი და მნიშვნელობა თანდათანობით იზრდება.¹⁶

„შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ დღეს საყოველთაოდ არის აღიარებული საერთაშორისო კერძო ურთიერთობებიდან (და არა მარტო ამ ურთიერთობებიდან) წარმოშობილი დავებისა და უთანხმოებების რეგულირების ალტერნატიული საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების უპირატესობა

¹⁴ ნიკოლოზ ფიცხელაური, „დისერტაცია თემაზე; ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, თბილისი, 2015, გვ. 45

¹⁵ დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა, წელიწდეული, 2016, გვ.75

¹⁶ საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.17

სახელმწიფო სასამართლოებთან შედარებით, განსაკუთრებით საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში, როდესაც ერთი მხარე ვერ ენდობა მეორე მხარის სამართალწარმოებას¹⁷ და დემოკრაციის პირობებში, სახელმწიფო სასამართლოები ითვლებიან სოციალურად ნაკლებად დაცული მხარის ინტერესების დაცვის გარანტად.¹⁸ აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ არბიტრაჟი მხარეებს აძლევს საშუალებს წარმოშობილი დავა გამარტივებული და მოქნილი მექანიზმით განიხილონ. მათ თავადვე აქვთ უფლება გააკეთონ არჩევანი არბიტრაჟსა და არბიტრებზე, განხილვის ყველა ეტაპზე იყვნენ თანასწორნი. საერთაშორისო ვაჭრობის თანამშრომლობის განვითარებას დავების სწრაფად და სწორად გადაწყვეტა. არბიტრაჟში უპირატესად გათვალისწინებულია მხარეთა ინტერესები და დავის მათი ინტერესების შესაბამისად გადაწყვეტა. არბიტრაჟი არ არის თვითმმართველი ორგანო, აღნიშნულის გათვალისწინებით კი იძულებულია დაეყრდნოს სასამართლოების უფლებამოსილებას საარბიტრაჟო საქმისწარმოების დროს და მის შემდეგ, რადგან მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულება იქნას უზრუნველყოფილი. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ საარბიტრაჟო საქმის წარმოება როგორც კერძო პროცესი მთავრდება საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების მიღებით, რომლის აღსრულებასაც უზრუნველყოფს ეროვნული სასამართლოები აღსრულების ქვეყანაში. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კი ნათელია, რომ არსებობს მჭიდრო კავშირი არბიტრაჟსა და ეროვნულ სასამართლოებს შორის დღესდღეობით არბიტრაჟი სასამართლოების ზედამხედველობის ფარგლებში მნიშვნელოვანი დამოუკიდებლობით სარგებლობს. სასამართლოები აღიარებენ მხარეთა საარბიტრაჟო შეთანხმებას, მხარეთა მიერ შერჩეულ სამართლებრივ ბაზასა და უფლებამოსილ არბიტრებს და ასრულებენ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებებს. თუმცა საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟებთან დაკავშირებით დავა მიმდინარეობს იმაზე, თუ რა მასშტაბის სამართლებრივი ჩარევები შეიძლება იყოს დაშვებული სასამართლოების მხრიდან. ერთი მხრივ არბიტრაჟი უნდა გათავისუფლდეს სასამართლოებისგან, რათა იყოს ეფექტიანი და დამოუკიდებელი, ხოლო მეორე მხრივ, არბიტრაჟს სჭირდება სასამართლოების მხრიდან მხარდაჭერა და დახმარება¹⁹.

¹⁷,საერთაშორისო კერძო სამართალი“, ლილუაშვილი თენგიზ, თბილისი, 2001 წელი, გვ. 167

¹⁸როლფ კნიპერი; საარბიტრაჟო სასამართლოსა და სახელმწიფო სამართალწარმოების შედარება, ქართული სამართლის მიმოხილვა, 1998; გვ 79

¹⁹ნიკოლოზ ფიცხელაური., ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, თბილისი, 2015, გვ. 164

2.2 საარბიტრაჟო კანონის უნიფიკაცია

უნიფიკაცია სამართლის განვითარების ერთ-ერთი ყველაზე გამოკვეთილი ტენდენციაა. საერთაშორისო არბიტრაჟი ამ ტენდენციის ერთმნიშვნელოვან დადასტურებად უნდა ჩაითვალოს. საერთაშორისო საარბიტრაჟო კანონმდებლობამ უნიფიცირების საკმაოდ რთული გზა გაიარა. მე-20 საუკუნის 50-იანი და 60-იანი წლები ალბათ ისევე ნაყოფიერი იყო, როგორც 80-იანი და 90-იანი წლები, მაგრამ ამ დროს მსოფლიო მზად არ აღმოჩნდა უნიფიცირებული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის შესამუშავებლად და მის ასამოქმედებლად.²⁰ 1966 წლის 02 იანვარს ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა მიიღო სტრასბურგის შეთანხმება, რომლითაც გათვალისწინებული იყო არბიტრაჟის შესახებ კანონმდებლობის უნიფიცირება. აღნიშნული შეთანხმების მიზანს წარმოადგენდა ევროპის სახელმწიფოთა სამართალში არსებული განსხვავებების აღმოფხვრა. უნიფიცირებული კანონი უნდა გამხდარიყო ცალკეული ქვეყნების კანონმდებლობის შემადგენელი ნაწილი, მაგრამ უნიფიცირებამ პირველ ეტაპზე კრაზი განიცადა, იგი მხოლოდ ბელგიის მიერ იყო გაზიარებული. დღესდღეობით მსოფლიოში საერთაშორისო არბიტრაჟის მარეგულირებელი ნორმების უნიფიკაციაზე მომუშავე რამდენიმე ორგანიზაცია არსებობს. ზოგიერთი მათგანი მხოლოდ რეგიონულ დონეზე ახორციელებს საქმიანობას, ზოგიერთი კი უნივერსალური ხასიათის კვლევებით არიან დაკავებულნი.

გაეროს საერთაშორისო სავაჭრო სამართლის კომისიის მიერ XX საუკუნის მეორე ნახევრის განმავლობაში ჩატარებული სამუშაო ყველაზე შედეგიანად უნდა ჩაითვალოს, რადგან სწორედ მან განაპირობა საერთაშორისო სამართლის უნიფიკაცია.ეს ინსტიტუტი კვლავ აგრძელებს თავის საქმიანობას ზემოაღნიშნული ნორმების დახვეწის თვალსაზრისით. შეიძლება გამოვყოთ UNCITRAL-ის მიერ შემუშავებული რამდენიმე დოკუმენტი, რომელმაც უდიდესი გავლენა მოახდინა არბიტრაჟის განვითარებაზე. ე.წ UNCITRAL 1976, ანუ გაეროს საერთაშორისო სავაჭრო სამართლის კომისიის მიერ 1976 წელს შემუშავებული საარბიტრაჟო რეგლამენტი ამ კომისიის მუშაობის პირველ სერიოზულ შედეგად მიიჩნევა.²¹

შემდგომში მითითებული წესები დაედო საფუძვლად 1985 წელს შექმნილ მოდელურ კანონს.

მეცნიერთა ფართოდ გავრცელებული შეხედულების თანახმად, შედარებითი ანალიზი საერთაშორისო არბიტრაჟის სფეროში წარმოუდგენელია მოდელური კანონის გარეშე. მითითებული

²⁰საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.58

²¹გზამკვლევი არბიტრაჟში საქალაქო (რაიონული) სასამართლოს მოსამართლეებისათვის, გიორგი კეკელიძე, სოფიო ტყემალაძე, თბილისი, გვ.3

კანონი ძირითადად გაზიარებულია თანამედროვე მსოფლიოს სახელმწიფოთა უმრავლესობის მიერ.

მისი გამოჩენა ამ სფეროში წარმოადგენს კანონზომიერ შედეგს არსებული ტენდენციისა, ვინაიდან ზოგადად სამოქალაქო ბრუნვამ აქტუალური გახადა არბიტრაჟის მომწესრიგებელი კანონმდებლობის უნიფიცირების აუცილებლობა.²²

მოდელურ კანონზე მომუშავე ჯგუფი 1982 წლიდან 1985 წლამდე ხუთჯერ შეიკრიბა და ამდენივე სესია ჩაატარა. საბოლოო ვარიანტი მიღებულ იქნა გაეროს საერთაშორისო სავაჭრო სამართლის კომისიის მიერ 1985 წლის 21 ივნისს მე-18 ყოველწლიურ სესიაზე. ამასთან დაკავშირებით გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო რეზოლუცია, რომელშიც აღნიშნულია: ყველა სახელმწიფომ დადგენილი წესით მხედველობაში უნდა მიიღოს მოდელური კანონი, ვინაიდან სასურველია კანონის ერთგვაროვნება არბიტრაჟის პროცედურებთან და საერთაშორისო კერძო არბიტრაჟის პრაქტიკის კონკრეტულ მოთხოვნებთან მიმართებაში.²² რაც შეეხება უნიფიცირების ფორმას, სპეციალურად შეირჩა მოდელური კანონი და არა კონვენცია. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ეს უკანასკნელი საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებს აყენებს არჩევანის წინაშე მიიღონ შეთავაზებული ვარიანტი სრულად, ან უარი თქვან მასზე. ამიტომ აუცილებელად იქნა მიჩნეული, რომ სახელმწიფოებს ჰქონოდათ საშუალება თითოეული მათგანის სამართლებრივი სისტემისათვის დამახასიათებელი თავისებურებები შესაბამისობაში მოეყვანათ მოდელური კანონის ძირითად პრინციპებთან. ამგვარად, მოდელური კანონი იძლევა საშუალებას მოხდეს ერთი მხრივ არბიტრაჟის მარეგულირებელი კანონმდებლობის უნიფიცირება მსოფლიო დონეზე, მეორე მხრივ კი თითოეული სახელმწიფოს მიერ კანონში მისი სამართლის სისტემისათვის დამახასიათებელი თავისებურებების გათვალისწინება. შეიძლება ითქვას, რომ ასეთმა დისპოზიციურმა მიდგომამ გაამართლა. მოდელური კანონის რეცეფცია განახორციელეს სხვადასხვა ეკონომიკური განვითარების დონისა და სამართლებრივი ტრადიციების მქონე სახელმწიფოებმა.²³

აღსანიშნავია ის ფაქტი რომ თავის მხრივ, მოდელური კანონი აღიარებს საერთაშორისო არბიტრაჟის სფეროში საერთაშორისო შეთანხმებების პრიმატს. მოდალური კანონის მოქმედება დასაშვებია მხოლოდ ამ სფეროში არსებული მრავალმხრივი თუ ორმხრივი საერთაშორისო შეთანხმებების დაცვის პირობით, მაგრამ ეს არ უნდა იქნეს გაგებული იმგვარად, რომ მოდელური კანონი ცალკეულ

²²საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.59

²³„ჯეპლაკის“ საქმიანობა“ -, არბიტრაჟის შესახებ” საქართველოს კანონის კომენტარები, ქართული სამართლის მიმოხილვა 10/2007-2/3 გვ.1

სახელმწიფოებს ართმევს შესაძლებლობას, რომ ჰქონდეთ კანონმდებლობა გარკვეული დავების არბიტრაჟისთვის განსახილველად გადაცემის შესახებ. შემოთავაზებულ მოდელს ზოგადი ხასიათი გააჩნია და ის არ აბრკოლებს ამ სფეროში სპეციალური კანონმდებლობის არსებობას, თუკი რომელიმე სახელმწიფოს გააჩნია ასეთი კანონმდებლობა.

ზოგადად მოდალური კანონის მიერ ერთ-ერთ აღიარებულ უმნიშვნელოვანეს პრინციპს არბიტრაჟებთან მიმართებაში წარმოადგენს მხარეთა შეთანხმებისათვის განსაკუთრებული როლის მინიჭება ნებისმიერი პროცედურული საკითხის გადაწყვეტისას.

მოდელური კანონის არაოფიციალურ კომენტარში ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ მხარეთა ავტონომიას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საერთაშორისო დავებისათვის, რადგანაც ის აძლევს მხარეებს შესაძლებლობას აირჩიონ წესები, რომლებიც პასუხობს მათ კონკრეტულ მოთხოვნებს და გამორიცხავს შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის ტრადიციული კონცეფციების გათვალისწინების შესაძლებლობას.²⁴

2.3 საბჭოთა არბიტრაჟები

საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების საყოველთაო გლობალიზაციის პროცესი თავისთავად წარმოშობს შესაბამისი სამართლებრივი რეგულირების მექანიზმების არსებობის აუცილებლობას. ამასთან მსოფლიო ბაზრის ჰარმონიული და ინტენსიური განვითარებისთვის აუცილებელია, რომ მისი ფუნქციონირების ხელშემწყობი იურიდიული ბერკეტები ერთნაირად მისაღები იყოს სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემებისა და ტრადიციების მქონე სახელმწიფოთა წარმომადგენელთათვის.²⁵

არბიტრაჟის მარეგულირებელი კანონმდებლობა ეკონომიკური პოლიტიკის საუცხოო ინდიკატორია. თუ სახელმწიფო ცდილობს რაც შეიძლება ღია გახადოს საკუთარი ბაზარი

უცხოური ინვესტიციებისათვის, მაშინ ის აუცილებლად შეეცდება შექმნას მაქსიმალურად მარტივი და ეფექტიანი საარბიტრაჟო კანონმდებლობა. ზემოაღნიშნული უპირველეს ყოვლისა ეხება საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების საკითხს. სახელმწიფო, რომლის სამართალიც ვერ პასუხობს თანამედროვე სამოქალაქო ბრუნვის მოთხოვნებს, ეკონომიკური განვითარების დონით მაინცდამაინც ვერ დაიკვეხნის.²⁶

²⁴საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.62-63

²⁵გიორგი წვრილაშვილი, უცხოეთის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების საერთაშორისო-სამართლებრივი მექანიზმები, სამართალი, 1999; გვ.51

²⁶საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.63-64

პოსტსაბჭოთა სივრცე დასავლურ იურიდიულ ლიტერატურაში აღიქმება, როგორც არბიტრაჟის მიმართ ნეგატიურად განწყობილი რეგიონი. მაგალითად მოჰყავთ ყირგიზეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელმაც საერთოდ ეჭვის ქვეშ დააყენა ამ სახელმწიფოში საერთაშორისო არბიტრაჟის არსებობა.²⁷

მას შემდეგ, რაც დაიშალა საბჭოთა კავშირი, სადაც სახელმწიფო საკუთრება დომინირებდა და, აქედან გამომდინარე, კერძო სამართლებრივ საკითხებსა და განსაკუთრებით, საერთაშორისო კერძო სამართალს მეტად მოკრძალებული როლი ჰქონდა მიკუთვნებული. თითქმის ყოველი ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკა ცდილობს გაითავისოს საბაზრო ეკონომიკის პირობები და, შესაბამისად, შეუსაბამოს თავისი კერძო სამართალი მსოფლიო ვაჭრობის სატნდარტებსა და მოთხოვნილებებს.²⁸

მოდელური კანონი 1993 წელს გაზიარებულ იქნა რუსეთის ფედერაციის მიერ, რაც კიდევ ერთ დასტურს წარმოადგენს მისი წარმატებისა. საარბიტრაჟო სასამართლო ამავე წელს რუსეთის კონსტიტუციის მიერ სასამართლო ხელისუფლების შემადგენელ ნაწილად იქნა გამოცხადებული, რომელსაც წარმოადგენდა სპეციალიზებული სახელმწიფო საარბიტრაჟო სასამართლო, რომელიც განიხილავს ეკონომიკური და სამეწარმეო საქმიანობიდან წარმოშობილ დავებს. საარბიტრაჟო სასამართლოთა სისტემას კი სათავეში უდგას რუსეთის ფედერაციის უმაღლესი საარბიტრაჟო სასამართლო. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ მითითებული საარბიტრაჟო სასამართლოები საქმეს განიხილავენ არა სამოქალაქო საპროცესო, არამედ საარბიტრაჟო საპროცესო კოდექსის საფუძველზე. როგორც რუსულ ლიტერატურაში ასევე რუსულ კანონმდებლობაში არბიტრაჟი დაყოფილია სახელმწიფო და არასახელმწიფო არბიტრაჟებად, ხოლო, ამ ინსტიტუტების

განსახვავებლად აქტიურად გამოიყენება ტერმინები „საარბიტრაჟო“ და „სამედიატორო“ სასამართლო.

ამგვარად, რუსეთში არსებობს ორის სახის არბიტრაჟი. პირველი სახელმწიფო არბიტრაჟია, რომელიც რუსეთის კონსტიტუციის, ფედერალური კონსტიტუციური კანონისა და საარბიტრაჟო კოდექსის საფუძველზე მოქმედებს, როგორც სასამართლო. მეორე კი რუსეთის კომერციული (კერძო) არბიტრაჟი, რომლის საქმიანობის სამართლებრივ საფუძველსაც 1993 წელს მიღებული კანონი წარმოადგენს.²⁹

²⁷საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.64

²⁸ ლევან გოთუა, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებისა და უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აღსრულება, თბილისი, 2010, გვ. 11

²⁹საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.62-63

საბჭოთა (რუსული) ეკონომიკა 1929 წლიდან შებრუნდა გეგმიური ეკონომიკისაკენ. სწორედ ამ დროს გადაწყდა, რომ საბჭოთა კავშირის სავაჭრო სამრეწველო პალატასთან შექმნილიყო საერთაშორისო არბიტრაჟი და საზღვაო საარბიტრაჟო კომისია. საბჭოთა პერიოდში სახელმწიფო არბიტრაჟი იყო სასამართლო, რომელიც ფლობდა ექსკლუზიურ იურისდიქციას სახელმწიფო საწარმოებს შორის არსებული დავების გადაწყვეტასთან დაკავშირებით. სპეციალისტებს დასავლეთიდან, რომლებიც ამ სასამართლოს დასახელებას თარგმნიან როგორც „არბიტრაჟს,“ ძალიან უჭირთ შემდეგ ამ ინსტიტუტის სამართლებრივ ბუნებაში გარკვევა. დავების საარბიტრაჟო წესით განხილვა საბჭოთა კავშირში უცხო არ ყოფილა. უფრო მეტიც, საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციის მეოცე თავი და შესაბამისად სამოქალაქო (მატერიალური, საპროცესო) კოდექსები სასამართლოსა და არბიტრაჟს ერთმანეთის გვერდით აყენებდნენ. კერძოდ, საწარმოთა, ორგანიზაციათა, დაწესებულებათა შორის სამეურნეო დავების განხილვა მთლიანად სახელმწიფო არბიტრაჟების პრეროგატივა იყო.³⁰

საბჭოური წყობისთვის სრულად დამაკმაყოფილებელი იყო ეკონომიკური დავების ამგვარი სისტემა, რომელიც სამეურნეო დავას სახელმწიფო იურიდიულ პირებს შორის დაახლოებით ისე უყურებდა, როგორც მესაკუთრე მისი კუთვნილი თანხის ერთი ჯიბიდან მეორეში გადატანას. ამგვარი მიდგომა კი იმდენად ძლიერი აღმოჩნდა, რომ საბჭოთა კავშირის ქვეყნების უმრავლესობამ მას თავის ჯერ კიდევ ვერ დააღწია, თითქმის ყველა ამ სახელმწიფოში შეიქმნა სპეციალიზებული სახელმწიფო არბიტრაჟები. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ შექმნილმა დამოუკიდებელმა

სახელმწიფოებმა ეს სახელმწიფო სასამართლოები გარდაქმნეს ეკონომიკურ სასამართლოებად (მაგალითად თურქმენეთი) და ფაქტობრივად ისინი სპეციალიზებული სასამართლოების ნაირსახეობად იქცნენ. მოგვიანებით ამ სახელმწიფოთა ნაწილმა კი დაინახა მათი გაუქმების საჭიროება. რუსი და ქართველი ვაჭრები ასევე იყენებდნენ არბიტრაჟის სპონტანურ ფორმებს. მიუხედავად იმისა, რომ არბიტრაჟთან დაკავშირებული ნორმები შემუშავებულ იქნა რამდენჯერმე, მათ საბჭოთა პერიოდამდე სავალდებულო ძალა არ მინიჭებიათ. საბჭოთა არბიტრაჟის კომისია შეიქმნა 1922 წელს კომერციული დავების მოსაგვარებლად, ხოლო საერთაშორისო სავაჭრო არბიტრაჟის კომისია შეიქმნა 1932 წელს საერთაშორისო სავაჭრო დავების მოსაგვარებლად.³¹

³⁰საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ. 67

³¹ნიკოლოზ ფიცხელაური., ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, თბილისი, 2015, გვ. 60

საქართველოში სახელმწიფო საარბიტრაჟო სასამართლოები 1997 წლიდან აღარ არსებობენ. ამ ინსტიტუტის გაუქმება შეფასებული იქნა, როგორც საბჭოთა სახელმწიფო სპეციალიზებული არბიტრაჟების დასასრული ქართულ სამართალში. სახელმწიფოების მეორე ნაწილმა (მათ შორის რუსეთის ფედერაციამ და უკრაინამ) საბჭოთა საარბიტრაჟო სასამართლოების საბაზრო ეკონომიკის პრინციპების შესაბამისად მოდერნიზება სცადა. რასაც მთელი მსოფლიო არბიტრაჟს უწოდებს, რუსულად მოიხსენიება, როგორც სამედიატორო სასამართლო. ეს ორიგინალური მიდგომა, რომელიც რუსეთის, უკრაინისა და ზოგიერთი სხვა პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკის გარდა არსად არ არის ყოფილი საბჭოთა სახელმწიფოების საარბიტრაჟო კანონმდებლობა მეტნაკლებად შეესაბამება მათ მიერ გატარებული სამართლის პოლიტიკის ზოგად ტენდენციებს. სამართლებრივი ცნობიერება ჯერ კიდევ არ არის მზად ლიბერალური ნორმების სწორად გამოყენებისათვის. სახელმწიფოს მხრიდან საკმაოდ ძლიერია ყველაფრის გაკონტროლების “ცდუნება.”³²

მხოლოდ საბჭოთა კავშირის არსებობის უკანასკნელ წლებში გახდა შესაძლებელი კომერციული არბიტრაჟის როლის გაძლიერება.³³

პოსტსაბჭოთა იურისტების ცნობიერებაში იმანენტურად გულისხმობს უფლების ბოროტად გამოყენებისა და თაღლითობის საფრთხეს ნებისმიერი კერძო ინიციატივა, რომელიც საჯარო ხელისუფლების მხრიდან მკაცრ კონტროლს არ ექვემდებარება.

სავარაუდოა, რომ სწორედ ეს განაპირობებს იმას, რომ საქართველოში კერძო არბიტრაჟების არც ისე კარგი რეპუტაციით სარგებლობენ.

საერთაშორისო არბიტრაჟის გადაწყვეტილება ექვემდებარება პროგნოზს, რომლის გაკეთებაც მაღალი კვალიფიკაციის იურისტებისთვის პრობლემას არ წარმოადგენს, მაგრამ შეუძლებელია მისი აბსოლუტური “გამოცნობა” ან გაკონტროლება. ახალმა ქართულმა საარბიტრაჟო კანონმდებლობამ უნდა შეძლოს ამ სტერეოტიპების დანგრევა და მაქსიმალურად ეფექტიანი რეგულირების რეცეფცია. მით უმეტეს, რომ როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი გამოცდილების შესწავლა და გაანალიზება კანონმდებლის ნების არსებობის შემთხვევაში სირთულეს არ წარმოადგენს.³⁴

³²საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.67

³³ ლევან გოთუა, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებისა და უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აღსრულება, თბილისი, 2010, გვ. 43-44

³⁴ საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), გიორგი ცერცვაძე, თბილისი, 2008, გვ.72

2.4 საქართველოს კანონი „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“

1997 წელს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი კერძო არბიტრაჟის შესახებ³⁵, რომლითაც განისაზღვრა არბიტრაჟის შექმნის და საარბიტრაჟო განხილვის ძირითადი დებულებანი. რას წარმოადგენს კერძო არბიტრაჟი და რა უპირატესობა გააჩნია მას საერთო სასამართლოებთან შედარებით? ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია დღევანდელ პირობებშიც, როდესაც სასამართლოებში განსახილველ საქმეთა დიდ ოდენობაა და მხარეებს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში უწევთ სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილების ლოდინი.³⁵

საქართველოში სამართლებრივი რეფორმის სახელმწიფო კომისიის პროგნოზით გათვალისწინებული იყო საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობებიდან წარმოშობილი დავების განხილვა/გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმის საერთაშორისო სავაჭრო არბიტრაჟის საქმიანობის მომწესრიგებელი კანონპროექტის შემუშავება. კომისიამ უცხოელი სპეციალისტების მონაწილეობით 1996 წელს შეიმუშავა და საქართველოს მთავრობას წარუდგინა კანონის პროექტი „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“ ამასთან ერთად, ჩვენთვის უცნობი მიზეზების გამო საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“, რომელიც მხოლოდ შიდასახელმწიფოებრივი, ეროვნული არბიტრაჟის (სამედიატორო სასამართლოს) საქმიანობას აწესრიგებს და რომელიც სრულებით არ უწევდა ანგარიშს და არ ითვალისწინებდა საერთაშორისო

სავაჭრო სამართლის კომისიის (იუნსიტრალი) ზემოთ დასახელებული კანონის პრინციპებსა და მოთხოვნებს.³⁷

თბილისის საარბიტრაჟო სასამართლოების ფუნქციონირების შეწყვეტასთან ერთად საბჭოთა ტიპის საარბიტრაჟო სისტემამ 1997 წელს დაასრულა თავისი არსებობა. მას შემდეგ, რაც 1997 წლის 17 აპრილს ამოქმედდა კანონი კერძო არბიტრაჟის შესახებ. აღნიშნული კანონი წარმოადგენდა ნოვაციას ქვეყნის მატერიალურ სამართლებრივ სივრცეში, ასევე ადგენდა ახალ შესაძლებლობებს სამოქალაქო დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მეთოდების მეშვეობით, რითაც ზღუდავდა სასამართლო უფლებამოსილებას, როგორც ამ მომენტარმდე ერთადერთ სამოქალაქო დავების განმხილველ ორგანოს. გარდა აღნიშნულისა, საარბიტრაჟო ინსტიტუტი ყალიბდებოდა, როგორც კერძო სამართლის იურიდიული პირი და ამგვარად გარდა საჯარო უფლებამოსილებისა, გააჩნდა კერძო

³⁵ საქართველოს კანონი კერძო არბიტრაჟის შესახებ, 17.04.1997

³⁶ დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული გზა, გზამკვლევი, თბილისი, გვ.1

³⁷ თენგიზ ლილუაშვილი, 2001, საერთაშორისო კერძო არბიტრაჟი, თბილისი, ჯისიაი; გვ.165-166

ინტერესებიც და წარმოადგენდა საქართველოს მოქალაქეთათვის ახალი ტიპის სამეწარმეო საქმიანობას.

საქართველოს კანონი კერძო არბიტრაჟის შესახებ აყალიბებდა ზოგად წესებს შემდეგ საკითხებზე: 1. საარბიტრაჟო შეთანხმება; 2. არბიტრაჟის შემადგენლობა, მათი უფლებები, არბიტრების დანიშვნისა და გათავისუფლების წესი; 3. საარბიტრაჟო განხილვის პროცედურული საკითხები, როგორებიცაა სარჩელი, შეტყობინება, განხილვის ადგილი, მოწმეთა დაკითხვა, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების მოთხოვნა და სხვა.

მნიშვნელოვან, რაც აღნიშნულმა კანონმა დაადგინა, იყო არბიტრაჟის დამოუკიდებლობა და მისი გადაწყვეტილებების ძალა, რაც იმაში მდგომარეობდა, რომ მხარეებს მხოლოდ შეზღუდულ შენთხვევაში ჰქონდათ მისი გასაჩივრების უფლება. ამგვარ კომპეტენციას მიეკუთვნებოდა მაგალითად, არბიტრაჟის უფლება „ საკუთარი ინიციატივით“ გამოიტანოს დადგენილება მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ ან საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ძალაში შესვლის შესახებ არბიტრაჟის თავჯდომარის მიერ გაცემული საარბიტრაჟო წარწერის საფუძველზე შესრულდეს იძულებითი აღსრულება. აღნიშნულ პრინციპს ამყარებდა ის გარემოებაც, რომ არბიტრაჟის გადაწყვეტილების გასაჩივრება სასამართლოში შესაძლებელი იყო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგებოდა ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა

და სისხლის სამართლის ნორმებს, ან დარღვეული იყო მხარეთა შეთანხმება. ყოველგვარი შემდგომი კონკრეტიკის გარეშე საკანონმდებლო დონეზე, ამგვარი უკონტროლო საჯარო კომპეტენციის გადატანა კერძო სამართლის სუბიექტზე, რომელიც თავისი არსითა და იდეით მიმართულია მოგების მიღებაზე, საკმაოდ სარისკო ნაბიჯი იყო. იგი შეიცავდა უამრავ ბუნდოვან და ორაზროვან ნორმას, წარმოადგენდა მხოლოდ ნაციონალურ დონეზე არსებული არბიტრაჟის მარეგულირებელ აქტს და საკმაოდ რთული იყო მისი გამოყენება საერთაშორისო საარბიტრაჟო ინსტიტუტებთან მიმართებაში. ამ ინსტიტუტის განვითარება ქვეყანაში არაერთგვაროვნად მიმდინარეობდა ყველაზე მძიმე პერიოდი კანონისთვის მისი საგადასახადო დავების გადასაწყვეტად გამოყენება იყო, რაც შემდგომში საკმაოდ ხმაურიანად იქნა შეჩერებული, რადგან ასოცირდებოდა კორუფციასთან და დარგობრივ მიკერძოებულობასთან.³⁸ მოგეხსენებათ, რომ კანონებს მაღალკვალიფიციური იურისტები წერენ და განსაკუთრებით დიდია პრაქტიკოსი იურისტების როლი სამართლის

³⁸ნიკოლოზ ფიცხელაური., ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, თბილისი, 2015, გვ. 49-51

სფეროსთან დაკავშირებულ საკანონმდებლო აქტების მომზადების პროცესში. ასეთი კანონები, როგორც წესი, იწერება იურიდიულ ენაზე და მნიშვნელოვანწილად განკუთვნილია პროფესიონალი

იურისტებისთვის. თავისებურ ზეგავლენას ახდენს კანონის აღქმადობაზე მთარგმნელის კვალიფიკაცია. ყველაფერი ეს არც თუ იშვიათად ქმნის გარკვეულ პრობლემებს კანონის ცალკეული მუხლის სწორად და ცალსახად გაგებაში, რაც განსაკუთრებით იგრძნობა „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონთან მიმართებაში. ამ კანონის თანახმად, არბიტრი შესაძლოა იყოს ნებისმიერი ფიზიკური პირი. მათთვის იურიდიული განათლება და სამართლის სფეროში პრაქტიკა სავალდებულო არ არის. ასეთი მიდგომა კერძო არბიტრაჟის ყველაზე მთავარი უპირატესობაა, რადგან სამეურნეო დავების გადაწყვეტაში ასპარეზს უთმობს, მეურნეობის კონკრეტული დარგის მაღალკვალიფიციურ, დიდი გამოცდილების სპეციალისტებს, თუმცა, ამავე დროს ქმნის გარკვეულ პრობლემებს კანონის წაკითხვისა და საპროცესო ნორმების დაცვასთან დაკავშირებით.³⁹

კანონი „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“ არ აწესრიგებდა უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასთან დაკავშირებული შიდა ნორმატიული აქტებს. რაც შეეხება შიდა რეგულირებას,

არბიტრაჟებს მინიჭებული ჰქონდათ მეტად ფართო უფლებები. მათ არ სჭირდებოდათ სახელმწიფო სასამართლოების დასტური თავიანთი გადაწყვეტილებების აღსასრულებლად. აღნიშნულმა უკონტროლო სიტუაციამ სავალალო პრაქტიკამდე მიგვიყვანა. იმართებოდა ფიქტიური საარბიტრაჟო პროცესები, გაჩნდა კორუფცია, რასაც მოჰყვა გახმაურებული პროცესები, როდესაც დადგა ზოგიერთი არბიტრის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხი. „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოქმედების პერიოდში საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების მიღების პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ამ ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებით ირღვეოდა მხარეთა არა მარტო საპროცესო უფლებები, არამედ მატერიალურ-სამართლებრივი უფლებებიც. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ამჟამად მოქმედ კანონში კანონმდებელმა ჩადო კონტროლის მექანიზმი, როდესაც საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულებამდე სასამართლოს მიერ მისი ცნობაა საჭირო.⁴⁰

აღსანიშნავია, რომ კერძო დავების ალტერნატიული წესით განხილვა ზღუდავს სახელმწიფოს მონოპოლიას მართლმსაჯულების განხორციელებაზე, რასაც განაპირობებს კვლავ სახელმწიფოს ინტერესები. მეორე მხრივ, არბიტრაჟი ექვემდებარება სახელმწიფოს კონტროლს, რადგან

³⁹ დიმიტრი აბესაძე და სხვები, კერძო არბიტრაჟი სამართლებრივი საფუძვლები და პრაქტიკა, რედაქტორი ჯემალ ინაიშვილი, თბილისი, 2005, გვ. 14

⁴⁰ გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ.143

სახელმწიფო არ დაუშვებს თავის წიაღში აბსოლუტურად დამოუკიდებელი მართლმსაჯულების განხორციელებას. არბიტრაჟზე სახელმწიფო კონტროლის მიზანი შეიძლება განვიხილოთ სახელმწიფოს, მხარეთა და მესამე პირთა ინტერესების ჭრილში. სახელმწიფოს ინტერესები განსაკუთრებით ნათელია. ესაა სამართლიანობისა და სამართლებრივი სახელმწიფოს უმთავრესი პრინციპების დაცვა. სახელმწიფო კონტროლის განხორციელების უმნიშვნელოვანესი ფორმაა სასამართლო პროცესი, რომლის საფუძველსაც უკვე შემდგარი საარბიტრაჟო განხილვა წარმოადგენს.

აღსანიშნავია, რომ საარბიტრაჟო სასამართლოს თავჯდომარეს უფლება აქვს, გასცეს სააღსრულებო წარწერა საკუთარი ინიციატივით ანდა არბიტრაჟის ან მხარის მოთხოვნის საფუძველზე, ასეთი მოთხოვნის მისთვის წარდგენიდან 5 დღის განმავლობაში.⁴¹ რამდენად მიზანშეწონილია კერძო ხასიათის სასამართლოს თავჯდომარისათვის, რომელსაც კანონი იურისტად ყოფნასაც კი არ სთხოვს, ასეთი ფართო უფლებამოსილების მინიჭება? პასუხი ნათელია, ცხადია ეს ფაქტი წარმოადგენს მოქმედი კანონის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ხარვეზს, ვინაიდან სახელმწიფო

კონტროლის შესაძლებლობა მნიშვნელოვნად იზღუდება.⁴² აღნიშნულიდან გამომდინარე, საჭირო გახდა ამ სფეროს უკეთ რეგულირება, ამიტომ 2010 წლის პირველი იანვრიდან ამოქმედდა ახალი კანონი არბიტრაჟის შესახებ, რომელმაც უფრო მეტად დაარეგულირა მხარეთა უფლებები და მოვალეობები და არბიტრებსაც კანონის შესაბამისად განესაზღვრათ რიგი ვალდებულებები. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველო მიეკუთვნება იმ ქვეყნებს, რომლის საარბიტრაჟო კანონმდებლობა პასუხობს თანამედროვე მოთხოვნებს (თუ არ ჩავთვლით, საგადასახადო კოდექსის ზოგიერთ ბუნდოვან დებულებას) და ხელს უწყობს საარბიტრაჟო საქმისწარმოებას, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აღიარებასა და აღსრულებას ქვეყნის შიგნით და მის ფარგლებს გარეთ. საქართველოს კანონი „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“ არ არის შეზღუდული, შეესაბამება თანამედროვე საბაზრო ურთიერთობების მოთხოვნებს, უზრუნველყოფს საარბიტრაჟო შეთანხმებების რეალიზაციასა და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აღსრულებას ეკონომიკური ურთიერთობების, მათ შორის საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში.⁴³

⁴¹ საქართველოს კანონი კერძო არბიტრაჟის შესახებ, 17.04.1997

⁴² ლევან გოთუა, კერძო დავების ალტერნატიული წესით განხილვის თავისებურებანი ქართული და გერმანული სამართლის მიხედვით, მართლმსაჯულება, 2007, გვ.140-141

⁴³ დიმიტრი აბესაძე და სხვები, კერძო არბიტრაჟი სამართლებრივი საფუძვლები და პრაქტიკა, რედაქტორი ჯემალ ინაიშვილი, თბილისი, 2005, გვ. 19

2.5 საქართველოს კანონი არბიტრაჟის შესახებ

საქართველოს პარლამენტის მიერ 2009 წლის 19 ივნისს მიღებული კანონი “არბიტრაჟის შესახებ” წარმოადგენს ჩვენი კანონმდებლობის საერთაშორისო საარბიტრაჟო კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაციის უმთავრეს და ნათელ დადასტურებას. კანონის ამოსავალ წერტილს წარმოადგენს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სავაჭრო სამართლის კომისიის, უნსიტრალის (“UNCITRAL”) მიერ მიღებული საარბიტრაჟო წარმოების წესები (რეგლამენტი) და ამავე კომისიის მიერ, 1985 წელს, შემუშავებული მოდელური კანონი “საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის შესახებ” (2006 წელს განხორციელებული ცვლილებების გათვალისწინებით).⁴⁴

2010 წლის იანვარში მიღებული კანონის გამო გაუქმდა 1997 წლის კანონი „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“. „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის პირველი მუხლის მეორე პუნქტში პირდაპირაა მითითებული, რომ არბიტრაჟი უფლებმოსილია განიხილოს პირთა თანასწორობაზე დამყარებული კერძო ხასიათის ის ქონებრივი დავა, რომლის მოწესრიგებაც მხარეებს შეუძლიათ

ერთმანეთს შორის მოლაპარაკებით. „არბიტრაჟის შესახებ“ კანონმა კიდევ უფრო განამტკიცა სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა დამოუკიდებლობა, თვითონ აირჩიონ არა მარტო უფლების დაცვის ესა თუ ის ფორმა, არამედ არბიტრაჟის მეშვეობით დავის გადაწყვეტის თაობაზე შეთანხმების მიღწევის შემდეგ თვითნვე განსაზღვრონ ის კონკრეტული არბიტრაჟი, რომელსაც მიანდობენ დავის გადაწყვეტას. აქვე გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ საქართველოს სახელმწიფო, რომელიც დაინტერესებულია სამოქალაქო-სამართლებრივი წყობის სიმტკიცისა და მართლწესრიგის შენარჩუნებით, ვერ მიანდობს თავისი მოქალაქეების თუ იურიდიული პირების სამართლებრივი დავების განხილვა-გადაწყვეტის საქმეს მხოლოდ კერძო სამედიატორო სასამართლოებს, მიუხედავად იმისა, რომ ეს დავები კერძო სამართლებრივი ურთიერთობიდან არის წარმოშობილი.⁴⁵

აღნიშნულიდან გამომდინარე, „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლით

⁴⁴ საქართველოს კანონი „არბიტრაჟის შესახებ“ კომენტარი, თბილისი 2017წ. გამომც. სს „ბეჭვდითი სიტყვის კომბინატი გვ.3

⁴⁵ მარიამ ცისკაძე, საქართველოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების სფეროში სასამართლოს ჩარევის ფარგლები, რომან შენგელიას 70 წლის საიუბილეო კრებული, სამართლის პრობლემები, თბილისი, სამართალი, 2012, გვ.440-441

გათვალისწინებულ იქნა საქართველოში არბიტრაჟის დამოუკიდებლობისა და სასამართლოს ჩარევის ფარგლები.⁴⁶

ახალი კანონიდან გამომდინარე, მხარეს მიეცა მეტი შესაძლებლობა მიმართოს სასამართლოს პრობლემის გადასაწყვეტად, ხოლო სასამართლოს კი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების თუ მიმართვების განხილვისა. კერძოდ, ახალი კანონის მიხედვით, საარბიტრაჟო სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებები გამოიყენება მხოლოდ სასამართლოს მეშვეობით და კონკრეტულ, კანონში იმპერატიულად ჩამოთვლილი პირობების დაკმაყოფილების შემთხვევაში. აგრეთვე, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა/აღსრულება და გასაჩივრება შესაძლებელი ხდება მხოლოდ სააპელაციო სასამართლოსთან შუამდგომლობის გამოყენებით (საერთაშორისო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების დროს უზენაესის მიერ) და კონკრეტული, კანონში განსაზღვრული პირობების დაკმაყოფილების შემთხვევაში.

იმ პირობების ჩამონათვალში, რის საფუძველზეც სასამართლოს შესაძლებლობა ეძლევა გააუქმოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება, ასევე შესულია (UNCITRAL) მოდელური კანონის მიერ

გათვალისწინებული, მაგრამ საერთაშორისო არბიტრების მიერ „ ბუნდოვნად“ განმარტებული საჯარო წესრიგისა და იმპერატიული ნორმების პრინციპები.⁴⁷

„არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად ცვლილებები შევიდა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში, კერძოდ, „სასამართლოს მონაწილეობა საარბიტრაჟო განხილვისა და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულებაში“. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის შესაბამისი ნორმებით ერთმანეთისგან არის გამიჯნული პირველი ინსტანციის, სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოების უფლებამოსილებები საარბიტრაჟო წარმოებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე.⁴⁸

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მეშვიდე (პრიმა)კარი დაეთმო საარბიტრაჟო განხილვისა და გადაწყვეტილების აღსრულებაში სასამართლოს მონაწილეობას და მის როლს.

⁴⁶„არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 6

⁴⁷ნიკოლოზ ფიცხელაური., ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, თბილისი, 2015, გვ. 51-52

⁴⁸მარიამ ცისკაძე, საქართველოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების სფეროში სასამართლოს ჩარევის ფარგლები, რომან შენგელიას 70 წლის საიუბილეო კრებული, სამართლის პრობლემები, თბილისი, სამართალი, 2012, გვ.440

არბიტრაჟთან დაკავშირებული საქმეების განხილვის თავისებურებას, არბიტრაჟის კომპეტენციას, სარჩელის უზრუნველყოფას, მტკიცებულებათა მოპოვებას და ა.შ.⁴⁹

2.6 საქართველოში მოქმედი არბიტრაჟების პრობლემები და არაეფექტიანობა

მართალია, ამ კანონს საფუძვლად უდევს საერთაშორისო კონვენციები და შეთანხმებები, კონკრეტულად კი გაეროს საერთაშორისო სავაჭრო სამართლის კომისიის (UNCITRAL) 1985 წელს შექმნილი მოდელური კანონი, მაგრამ კიდევ რჩება გადაუჭრელი პრობლემები. განსაკუთრებით კი საყურადღებოა სასამართლოს როლი საარბიტრაჟო განხილვისა და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულებაში. კანონმა შემოიღო იმ დონის სასამართლო კონტროლი, რომ ისმის კითხვა: ხომ არ კარგავს არბიტრაჟი თავის მნიშვნელობას?!⁵⁰ სასამართლოს როლის ზრდამ და არბიტრაჟის უფლებების შევიწროვებამ შესაძლებელია გამოიწვიოს მოქმედი არბიტრების არაეფექტიანობა და მათ მიმართ უნდობლობა.

მხარეები არბიტრაჟს მიმართავენ დავის ეფექტიანად გადაწყვეტისთვის, მოქნილი სისტემისთვის, პროცესის ხანგრძლივობისა და ხარჯების დაზოგვის მიზნით, შეიძლება სასამართლოს მხრიდან

საარბიტრაჟო განხილვასა და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულებაში ხშირმა ჩარევამ და კონტროლმა გამოიწვიოს არც ისეთი კარგი შედეგები. შესაძლოა არბიტრაჟმა დაკარგოს თავისი მნიშვნელობა, მოქნილობა და ეფექტიანობა, რაც მხარეს უბიძგებს დავის მოსაგვარებლად მიმართოს სასამართლოს და არა არბიტრაჟს.

იმ შემთხვევაში, თუ კერძო დავების გადაწყვეტა მხოლოდ სახელმწიფო სასამართლოების პრეროგატივა იქნებოდა, ამ უკანასკნელთა ეფექტიანი ფუნქციონირება თითქმის შეუძლებელი გახდებოდა. მართლმსაჯულება ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებშიც კი მნიშვნელოვან ხარჯებს მოითხოვს და ამიტომ სახელმწიფო სასამართლო განიცდის მნიშვნელოვან ინფრასტრუქტურულ პრობლემებს, პირველ რიგში, კადრების სიმცირესა და ტექნიკური აღჭურვილობის არასრულყოფილებას.

⁴⁹საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სსიპ საკანონმდებლო მაცნეს მონაცემთა ელექტრონული ბაზა; <https://matsne.gov.ge/> (03.07.2020 ბოლო გადამოწმება)

⁵⁰ნიკოლოზ ფიცხელაური., ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, თბილისი, 2015, გვ.52

ასეთ სიტუაციაში სახელმწიფო ყველანაირად ცდილობს, განტვირთოს სასამართლოები. საარბიტრაჟო სამართალწარმოება კი ერთ-ერთი ხელსაყრელი საშუალებაა ამ მიზნის მისაღწევად.

2.7 დელოკალიზაციის თეორია და ავტონომიურობის პრინციპი საარბიტრაჟო წარმოებისას

საარბიტრაჟო შეთანხმების ავტონომიურობა საარბიტრაჟო სამართლის ამომავალი და ძირითადი პრინციპია. მას აღიარებს ინგლისური, ფრანგული, გერმანული და შვეიცარული სამართალი. ავტონომიურობის პრინციპი ასევე უდავოდ არის მიჩნეული იურიდიულ მეცნიერებაში. საარბიტრაჟო შეთანხმების ავტონომიურობა მიზნად ისახავს საქმის საარბიტრაჟო წესით განხილვის სასარგებლოდ მხარეთა მიერ გაკეთებული არჩევანის დაცვას. ზოგადი წესის თანხმად, ხელშეკრულების თუ სხვა სამართლებრივი აქტის ბათილობა არ იწვევს მასში ჩართული საარბიტრაჟო შეთანხმების ბათილობასაც⁵¹.

„კერძო არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლის თანახმად: თუ საარბიტრაჟო შეთანხმება მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების ნაწილს წარმოადგენს, მაშინ არბიტრაჟის

მიერ გადაწყვეტილების გამოტანა ხელშეკრულების ბათილად ცნობის შესახებ არ გამოიწვევს კანონის ძალით საარბიტრაჟო შეთანხმების ბათილობას.⁵²

მითითებული კანონი აღიარებს საარბიტრაჟო შეთანხმების ავტონომიურობასაც, თუმცა ითვალისწინებს საარბიტრაჟო შეთანხმების ჩართვას მხოლოდ „მხარეთა შორის დადებულ ხელშეკრულებაში“ და არ განმარტავს შეიძლება თუ არა ასეთი შეთანხმება წარმოადგენდეს სხვა სამართლებრივი აქტების, მაგალითად სამეწარმეო საზოგადოების წესდების შემადგენელ ნაწილს. საარბიტრაჟო შეთანხმების სამართლებრივი დაცვა აუცილებელია, რადგან მხარე, რომელმაც იცის, რომ არბიტრაჟში საქმის განხილვა მის ინტერესებში აღარ შედის, სწორედ საარბიტრაჟო შეთანხმების გაბათილებას ცდილობს. სხვადასხვა სახელმწიფოს კანონმდებლობამ საარბიტრაჟო შეთანხმების დაცვის განსხვავებული ფორმები შეიმუშავა, თუმცა პრინციპი მაინც ერთია: ნამდვილი

⁵¹გიორგი ცერცვაძე., საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), სადისერტაციო ნაშრომი; თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტი; 2008, გვ.101

⁵²საქართველო, საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი, კერძო არბიტრაჟის შესახებ (656, 17.04.1997), საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სსიპ საკანონმდებლო მაცნეს მონაცემთა ელექტრონული ბაზა; <https://matsne.gov.ge/> (03.03.2020 ბოლოს გადამოწმება).

საარბიტრაჟო შეთანხმების არსებობა გამორიცხავს სასამართლოს მიერ საქმის განხილვას⁵³.

მიუხედავად ამ თეორიის პოპულარობისა, იგი ერთმნიშვნელოვნად მაინც არ არის გაზიარებული. მაგალითად, ლათინური ამერიკის სახელმწიფოები უამრავი ფორმალური საკანონმდებლო დაბრკოლებების შექმნის გზით ცდილობენ არბიტრაჟების გაკონტროლებას, ხოლო ცემტრალური აზიის ზოგიერთი სახელმწიფო საერთოდ არ აღიარებს კერძო არბიტრაჟს და შესაბამისად არც სათანადო კანონმდებლობა გააჩნია. არბიტრაჟის დელოკალიზაციის თეორია საყოველთაოდ აღიარებულად არ შეიძლება ჩაითვალოს, მას მომხრეების გარდა მოწინააღმდეგეებიც საკმარისად ჰყავს. დელოკალიზაციის თეორიის მოწინააღმდეგეები თვლიან, რომ მხარეთა ინტერესები უკეთესადაა დაცული, როცა არბიტრაჟი რომელიმე კონკრეტულ მართლწესრიგთან არის დაკავშირებული. მათი აზრით არ არის ლოგიკური კონკრეტული მართლწესრიგებისგან არბიტრაჟის დამოუკიდებლობის მტკიცება, მერე კი ამავე არბიტრაჟის აღსრულების, ან საარბიტრაჟო განხილვის დროს წამოჭრილი საკითხების გადაწყვეტის მიზნით სწორედ კონკრეტული მართლწესრიგის ფარგლებში მოქმედი სასამართლოსთვის მიმართვა.

დელოკალიზაციის თეორიის პრაქტიკული დანიშნულება არბიტრაჟის საქმიანობაში სასამართლოს ან სხვა სახელმწიფო ორგანოს ჩაურევლობის აღიარებაშია. დელოკალიზაციის თეორიას ჯერ კიდევ არ ამოუწურავს თავისი შესაძლებლობები, ვინაიდან ის არბიტრაჟის ავტონომიურობას, კონკრეტული მართლწესრიგისაგან მის დამოუკიდებლობას გულისხმობს.⁵⁴

დღეს გავრცელებულია მიდგომა, რომ ძირითადი ხელშეკრულების მიმართ მოქმედი სამართლის განსაზღვრა თავისთავად არ გულისხმობს, რომ მხარეებმა იგივე არჩევანი გააკეთეს საარბიტრაჟო შეთანხმების მიმართ გამოსაყენებელ სამართალზე. საარბიტრაჟო შეთანხმების ავტონომიურობის პრინციპიდან გამომდინარე ძირითადი ხელშეკრულება და საარბიტრაჟო შეთანხმება ორ განცალკევებულ შეთანხმებას წარმოადგენს. ამასთან, საარბიტრაჟო შეთანხმება თავისი ბუნებით პროცესუალური შეთანხმებაა მაშინ, როდესაც ძირითადი ხელშეკრულების საგანი მხარეთა არსებითი, ვალდებულებითი უფლება-მოვალეობების მოწესრიგებაა.⁵⁵

⁵³გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი (შედარებითი ანალიზი), სადისერტაციო ნაშრომი; თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტი; 2008, გვ.102

⁵⁴გიორგი ცერცვაძე, თბილისი 2008, დისერტაცია თემაზე: საერთაშორისო საარბიტრაჟო განხილვის წინაპირობები (შედარებითი ანალიზი), გვ.26

⁵⁵გზამკვლევი არბიტრაჟი, საქალაქო(რაიონული) სასამართლოს მოსამართლეებისთვის, 2017, გვ.58

არბიტრაჟის შესახებ საქართველოს კანონის მე-16 მუხლის პირველ პუნქტში მითითებულია, რომ არბიტრაჟი უფლებამოსილია მიიღოს დადგენილება საკუთარი კომპეტენციის შესახებ. საარბიტრაჟო შეთანხმების არსებობის თუ ნამდვილობის დადგენის ჩათვლით. ამ მიზნით საარბიტრაჟო დათქმა, რომელიც ხელშეკრულების ნაწილია, განიხილება საარბიტრაჟო შეთანხმებად, რომელიც არ არის დამოკიდებული ხელშეკრულების სხვა პირობებზე. ხელშეკრულების ბათილად ცნობა არ გამოიწვევს საარბიტრაჟო დათქმის ბათილობას⁵⁶. მაგალითად, ხელშეკრულება, რომლის საგანს წარმოადგენს ბაზრის გაყოფა კონკურენციის წესების დარღვევით, უკანონოა და შესაბამისად ბათილი.

მიუხედავად უმაღლესმა რეგიონულმა სასამართლომ განიხილა დავა, სადაც მხარე დავობდა ხელშეკრულებისა და მასში შემავალი საარბიტრაჟო დათქმის, კანონისა და ზნეობის ნორმებთან შესაბამისობაზე. კერძოდ, მხარე აპელირებდა ხელშეკრულების მოტყუებით დადებაზე და ფასისა და მომსახურების ღირებულების დისბალანსზე. ამ შემთხვევაში სასამართლოს გადასაწყვეტი იყო, უნდა გადაეცა თუ არა მას დავა არბიტრაჟისთვის განსახილველად გერმანიის სამოქალაქო

საპროცესო კოდექსის 1032.2 მუხლის საფუძველზე. სასამართლომ განმარტა, რომ აქციათა ფასსა და მისი გამოსყიდვის ფასს შორის დისბალანსი, ჰიპოთეტურად შესაძლოა გამხდარიყო ძირითადი ხელშეკრულების გაბათილების საფუძველი, თუმცა არა საარბიტრაჟო შეთანხმების ბათილად ცნობის საფუძველი, რადგან ეს უკანასკნელი დამოუკიდებელ შეთანხმებას წარმოადგენდა. სასამართლომ დაადგინა, რომ მხარემ ვერ დაამტკიცა მოტყუების ფაქტი საარბიტრაჟო შეთანხმების მიმართ, და ვერც ის, რომ საარბიტრაჟო შეთანხმების პირობები არ მიუთითებდა მხარეთა უფლებების დისბალანსზე. სასამართლომ საარბიტრაჟო დათქმა ნამდვილად მიიჩნია⁵⁷.

თავი III. საერთო სასამართლოების როლი საარბიტრაჟო განხილვისას

3.1 საარბიტრაჟო განხილვის დაწყება

არბიტრაჟისთვის დავის განსახილველად გადაცემა და მისი სწრაფი გადაწყვეტა მთლიანად მხარეთა ნებასა და აქტიურობაზეა დამოკიდებული, აღნიშნულიდან გამომდინარე საარბიტრაჟო განხილვა სასამართლო პროცესთან შედარებით მარტივ და მოხერხებულ პროცედურას წარმოადგენს.

⁵⁶საქართველო, საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი არბიტრაჟის შესახებ, (2009, 19.06. 1280)

⁵⁷გზამკვლევი არბიტრაჟი, საქალაქო(რაიონული) სასამართლოს მოსამართლეებისთვის, 2017, გვ.

საარბიტრაჟო კორპუსის შემადგენლობა შეიძლება პირდაპირ განმსაზღვრელი იყოს საარბიტრაჟო განხილვის ხარისხის. საარბიტრაჟო განხილვისთვის აუცილებელი პირობაა მხარეებს შორის დადებული ხელშეკრულება და ამ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ, მხარეებს შორის დაფიქსირებული საარბიტრაჟო შეთანხმება. როგორც წესი, საარბიტრაჟო განხილვების ობიექტად ქცეული დავების აბსოლუტურ უმრავლესობას, საფუძველად უდევს მხარის/მხარეების პრეტენზიები, წამოჭრილი კომერციული ანუ ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულების შეუსრულებლობის ან არასრულად შესრულების გამო⁵⁸.

ასეთ აქტიურობასა და ინიციატივას მხარეები სწორედ მაშინ იჩენებ, როდესაც დარწმუნებულნი არიან, რომ მათ შორის არსებული დავის ყველაზე იაფად, სწრაფად და ეფექტიანად გადაწყვეტა სასამართლოს შესაძლებლობებს აღემატება. საარბიტრაჟო განხილვის თავისებურებას და სასამართლო განხილვისგან მის განმასხვავებელ ნიშანს ისიც წარმოადგენს, რომ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება საბოლოოა და გასაჩივრება მხოლოდ განაკუთრებულ შემთხვევაშია

შესაძლებელი. მხარეთა მომავალი წარმატებული საქმიანობა შეიძლება სწორედ ასეთ გადაწყვეტილებაზე აღმოჩნდეს დამოკიდებული. ამიტომ აუცილებელია ყველა იმ დადგენილი წესის დაცვა, რომელიც საბოლოოდ საარბიტრაჟო განხილვის კანონიერებასა და მიღებული გადაწყვეტილების იურიდიულ ძალას უზრუნველყოფს⁵⁹. საარბიტრაჟო დავის განხილვა იწყება არბიტრაჟში ამ დავის გადაცემის შესახებ შეტყობინების საარბიტრაჟო მოპასუხის მიერ მიღების დროს, თუ მხარეთა შეთანხმებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. ეს დანაწესი გამომდინარეობს უნსიტრალის მოდელური კანონიდან. ხშირ შემთხვევაში ეს არის მოსამზადებელი სხდომა, რომელზეც საქმე არსებითად არ იხილება და ემსახურება არბიტრაჟის მთავარ სხდომაზე განხილვისათვის საქმის მომზადებას⁶⁰.

საარბიტრაჟო განხილვის დასაწყებად არსებობს წინაპირობები, რომლებიც შეიძლება დავეყთ ორ ძირითად ჯგუფად: მატერიალურ და ფორმალურ წინაპირობებად. ფორმალური წინაპირობა, რომლის არსებობის გარეშეც საარბიტრაჟო განხილვა ვერ დაიწყებოდა, არის საარბიტრაჟო შეთანხმება. ასეთი შეთანხმების არსებობის გარეშე არბიტრაჟმა უარი უნდა თქვას საარბიტრაჟო

⁵⁸დიმიტრი აბესაძე და სხვები, კერძო არბიტრაჟი სამართლებრივი საფუძვლები და პრაქტიკა, რედაქტორი ჯემალ ინაიშვილი, თბილისი, 2005, გვ. 13

⁵⁹გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ. 97

⁶⁰ნიკოლოზ ფიცხელაური-დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, გვ.110

პრეტენზიის მიღებაზე. ზოგადად შეიძლება ითქვას, რომ საარბიტრაჟო შეთანხმებაზე ბევრია დამოკიდებული როგორც საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის, ასევე მიღებული გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების დროს. საარბიტრაჟო შეთანხმება შეიძლება გაფორმდეს მხარეებს შორის როგორც დავის წარმოშობამდე, ასევე მისი წარმოშობის შემდეგ.

მეორე ფორმალური წინაპირობა გულისხმობს იმის გარკვევას, შეიძლება თუ არა, რომ დავა, რომელზეც არბიტრაჟმა უნდა გამოიტანოს გადაწყვეტილება, იყოს საარბიტრაჟო განხილვის საგანი. როგორც წესი საკანონმდებლო აქტები ხშირად შეიცავენ მითითებას იმის თაობაზე, რომ ამა თუ იმ ხასიათის დავები არ შეიძლება განიხილოს არბიტრაჟმა. თუ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება გამოტანილია ისეთ დავაზე, რომელიც შესაბამისი სახელმწიფოს კანონმდებლობით არბიტრაჟმა არ შეიძლება განიხილოს, მაშინ მინიმუმანდე მცირდება საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულების შანსი.

საარბიტრაჟო განხილვის მატერიალურ წინაპირობად უნდა განვიხილოთ დავის არსებობა. ცხადია, თუ დავა არ არსებობს, ან მხარეებმა შეწყვიტეს დავა, საარბიტრაჟო განხილვა ყოველგვარ აზრს კარგავს⁶¹.

საარბიტრაჟო განხილვა უნდა დაიწყოს საარბიტრაჟო პრეტენზიის არბიტრაჟში წარდგენიდან 10 დღის ვადაში. თუ საარბიტრაჟო პრეტენზიის წარდგენისას არბიტრაჟის შემადგენლობა არ არის არჩეული, საარბიტრაჟო განხილვა უნდა დაიწყოს არბიტრაჟის ყველა წევრის დანიშვნიდან 10 დღის განმავლობაში, თუ მხარეთა შეთანხმებით სხვა რამ არ არის დადგენილი⁶². მხარეებს შეთანხმებით უფლება აქვთ განსაზღვრონ საარბიტრაჟო წარმოების ენა. თუკი არ არსებობს ამგვარი შეთანხმება. საარბიტრაჟო ენას ადგენს არბიტრაჟი კონკრეტული საქმიდან გამომდინარე ყველა შესაბამისი გარემოებების გათვალისწინებით. გარდა ამისა, შიძლება დადგინდეს მტკიცებულებებისა და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების და სხვა დოკუმენტების ოფიციალური ენა.

მთავარ სხდომაზე საქმე არსებითად განიხილება. არბიტრაჟს საჭიროების შემთხვევაში შეუძლია მოიწვიოს სპეციალისტები, დანიშნოს ექსპერტიზა, დაკითხოს მოწმები და ა.შ.

საარბიტრაჟო სასამართლოს შეუძლია მოისმინოს მოწმეთა ან ექსპერტთა ჩვენებები, ასევე, გამოითხოვოს მტკიცებულებები. კანონში გარკვევით არის ჩამოყალიბებული არბიტრაჟის უფლებები ამ სფეროში, კერძოდ:

⁶¹გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ. 100

⁶²საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი, კერძო არბიტრაჟის შესახებ (656, 17.04.1997)

თუ მხარეთა შეთანხმებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, საარბიტრაჟო სხდომები დახურულია, ხოლო არბიტრაჟის წევრი ვალდებულია დაიცვას საარბიტრაჟო განხილვის დროს მიღებული ინფორმაციის კონფიდენციალურობა. მხარეთა შეთანხმებით, ასევე შესაძლებელია განსაზღვრული იყოს საარბიტრაჟო განხილვის ფორმა, ჩატრედეს თუ არა ზეპირი განხილვა, იყოს თუ არა განხილვა დახურული. თუკი მსგავსი შეთანხმება არ არსებობს, არბიტრაჟი უფლებამოსილია ჩაატაროს საქმეზე წარმოდგენილ მტკიცებულებათა ზეპირი განხილვა ან საქმის განხილვა წამოდგენილი საბუთებისა და მტკიცებულებების საფუძველზე, ამავე დროს, ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით არბიტრაჟი ვალდებულია საარბიტრაჟო განხილვის ნებისმიერ სტადიაზე ჩაატაროს ზეპირი განხილვა, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მხარეებმა უარი განაცხადეს ზეპირ მოსმენაზე. ზეპირი მოსმენა სასამართლო პროცესს მოგვაგონებს. მხარეები ხშირად წარადგენენ მოკლე შესავალ სიტყვას, რომელშიც გასაზღვრულია ფაქტები და კანონის მოთხოვნები⁶³.

საარბიტრაჟო მოსმენა, პროცედურული ან მტკიცებულებებთან დაკავშირებული საკითხების განხილვა შედარებით უფრო მოქნილია, ვიდრე სასამართლოში. ზოგადად ნაკლებად ოფიციალურია, ვიდრე სასამართლო პროცესი. მხარეების თანხმობის შემთხვევაში მათ ზეპირი მოსმენაც არ დასჭირდებათ. მხარეებს შეუძლიათ მხოლოდ მტკიცებულებების წარდგენა და დასაბუთებათა წერილობით მიწოდება არბიტრაჟისთვის განსახილველად.

თუმცა, თუ ერთ მხარეს სურს ზეპირი მოსმენის განხორციელება, მაშინ უნდა შედგეს ზეპირი მოსმენა. კანონი არბიტრაჟის შესახებ ასევე მითხოვს, რომ მხარეებმა მიიღონ დროული შეტყობინება ასეთი მოსმენის შესახებ⁶⁴.

ზოგადი პრინციპის თანახმად, მხარეები აუცილებლად უნდა მონაწილეობდნენ არბიტრთა კოლეგიის ფორმირებაში, თუმცა სხვადასხვა რეგლამენტებითა და კანონმდებლობით ასეთი მონაწილეობის ხარისხი და ფორმა განსხვავებულია.

არბიტრები შეიძლება დაინიშნონ მხარეების, სასამართლოს, ან მესამე პირის მიერ.

არბიტრების ნომინირება (მათი დასახელება) უნდა განვასხვაოთ ტრიბუნალის (კოლეგიის) შემდგარად გამოცხადებისაგან. არბიტრთა შემადგენლობის სრულად ფორმირების შემდეგ

⁶³ნიკოლოზ ფიცხელაური-დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, გვ.111

⁶⁴ნიკოლოზ ფიცხელაური-დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, გვ.112

საარბიტრაჟო პროცესს უძღვებიან არბიტრები და არა მუნდმივ მოქმედი არბიტრაჟი, რომელიც არბიტრთა შემადგენლობის ფორმირებამდე, როგორც წესი, თვითონ წყვეტს საორგანიზაციო საკითხებს.

მხარეებს შეუძლიათ არბიტრების დანიშვნა მესამე მიუკერძოებელ და დამოუკიდებელ პირს მიანდონ. ასეთი სეიძლება იყოს, მაგალითად სავაჭრო პალატა, ავტორიტეტული მოსამართლე ან სასამართლოს თავმჯდომარე, რომელსაც არა როგორც სახელმწიფოს წარმომადგენელს, არამედ, როგორც ობიექტურ მესამე პირს სთხოვენ, მხარეთა ნაცვლად დანიშნოს არბიტრი (არბიტრები).⁶⁵

საქართველოს კანონის „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“ მე-9 მუხლი ითვალისწინებს, რომ მხარეები ნიშნავენ არბიტრაჟის წევრთა თანაბარ რაოდენობას და ბათილია საარბიტრაჟო შეთანხმება, რომელიც არბიტრაჟის წევრთა დანიშვნისას ერთ-ერთ მხარეს აყენებს უპირატეს მდგომარეობაში.⁶⁶

რაც გულისხმობს, იმას რომ კანონის იმპერატიული ნორმა იცავს მხარეებს გაუთვალისწინებელ მდგომარეობაში აღმოჩენისა და დაზარალებისგან.

ქართული კანონმდებლობის მიხედვით, თუ საარბიტრაჟო შეთანხმებით არბიტრთა რაოდენობა ლუწი რიცხვით განისაზღვრება, მაშინ უკვე დანიშნული არბიტრები ვალდებული არიან, დანიშნიდან 10 დღის ვადაში დანიშნონ კიდევ ერთი არბიტრი, თუ მხარეთა შეთანხმებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. თუ არბიტრთა რაოდენობა არ იქნება განსაზღვრული მხარეთა შეთანხმებით, მაშინ არბიტრაჟი უნდა შეიქმნას სამი არბიტრის შემადგენლობით.⁶⁷

მოდელური კანონი ადგენს, რომ არბიტრთა შემადგენლობის დანიშვნასთან დაკავშირებით მხარეთა შეთანხმების არარსებობისას, თუ მხარე არ დანიშნავს არბიტრს ან მხარეთა მიერ დანიშნული არბიტრები მესამე არბიტრის დანიშვნაზე ვერ შეთანხმდებიან, არბიტრს დანიშნავს სასამართლო ერთ-ერთი შუამდგომლობის საფუძველზე. მხარის შუამდგომლობით სასამართლო იღებს აუცილებელ ზომებს, თუ მხარეები ვერ აღწევენ შეთანხმებას ან ერთ-ერთი მხარე არ იცავს შეთანხმებულ პროცედურას. სასამართლო კომპეტენტურია იმ შემთხვევაშიც, თუ ზემოაღნიშნულ პროცედურას არ იცავს თვით საარბიტრაჟო ინსტიტუტი, რომელმაც უნდა დანიშნოს არბიტრები.

⁶⁵გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ. 220

⁶⁶ნიკოლოზ ფიცხელაური-დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, გვ.93

⁶⁷ნიკოლოზ ფიცხელაური-დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, გვ.94

არბიტრთა დანიშვნაში სასამართლოს მონაწილეობის შესახებ მოდელური კანონით დადგენილ პრონციპულ მოთხოვნას იზიარებს კერძო არბიტრაჟის შესახებ საქართველოს კანონიც (მუხლი 11).⁶⁸

დაუშვებელია პირის არბიტრად დანიშვნა მისი თანხმობის გარეშე. არბიტრობაზე თანხმობა პირმა უნდა განაცხადოს წერილობით. არბიტრის (არბიტრების) და არბიტრაჟის თავჯდომარის დანიშვნის პროცედურა დგინდება მხარეთა შეთანხმებით. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მხარეთა შეთანხმების არ არსებობისას : სამი არბიტრისგან შემდგარი არბიტრაჟის შემთხვევაში თითოეული მხარე ნიშნავს ერთ არბიტრს და ამ წესით დანიშნული ორი არბიტრი ნიშნავს არბიტრის თავჯდომარეს. თუ ერთ-ერთი მხარე არ დანიშნავს არბიტრს მეორე მხარის მოთხოვნიდან 30 დღის ვადაში, ან თუ ორი არბიტრი მათი დანიშნიდან 30 დღის ვადაში ვერ შეთანხმდება მესამე არბიტრის დანიშვნაზე, ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნის საფუძველზე არბიტრს ნიშნავს სასამართლო

განცხადების წარმოებაში მიღებიდან 30 დღის ვადაში. პირი, რომელიც უნდა დაინიშნოს არბიტრად, ვალდებულია არბიტრის მოვალეობის შესრულების დაწყებამდე საარბიტრაჟო წარმოების მხარეებს და არბიტრაჟს, მათი მოთხოვნის შემთხვევაში, წარუდგინოს წერილობითი ინფორმაცია განათლებისა და არბიტრად მუშაობის გამოცდილების შესახებ (ასეთის არსებობის შემთხვევაში). არბიტრის დანიშვნისას არბიტრაჟმა (სასამართლომ) უნდა გაითვალისწინოს მხარეთა მიერ შეთანხმებული საკვალიფიკაციომოთხოვნები დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი არბიტრის დანიშვნის უზრუნველსაყოფად. საქართველოს კანონში „არბიტრაჟის შესახებ“ მე-11 მუხლში მითითებულია, რომ დაუშვებელია პირს აკრძალოდ არბიტრად დანიშვნა, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც იგი არის: ა) შეზღუდულქმედუნარიანი ან მხარდაჭერის მიმღები, თუ სასამართლო გადაწყვეტილების სხვა რამ არ არის განსაზღვრული; ბ) სახელმწიფო მოსამსახურე, სახელმწიფო პოლიტიკური თანამდებობის პირი, პოლიტიკური თანამდებობის პირი ან საჯარო მოხელე; გ) მსჯავრდებული დანაშაულის ჩადენისთვის და მოხსნილი არ აქვს ნასამართლეობა⁶⁸. პრაქტიკაში არსებობს შემთხვევები, როცა მხარე ხანგრძლივად ელოდება შეხვედრის დაგეგმვას, ან არბიტრაჟის დასრულების შემდეგ გადაწყვეტილების გამოტანას. მსგავსი საქციელი ძირს უთხრის არბიტრაჟისადმი, როგორც დავების გადაწყვეტის ეფექტური სისტემისადმი, ნდობას. საქართველოს რეალობის გათვალისწინებით, არბიტრთა არაკვალიფიციურობა და არაპროფესიონალიზმი ხშირად

⁶⁸გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ. 343

⁶⁹საქართველო, საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი, არბიტრაჟის შესახებ (1280., 19.04.2009) საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სსიპ საკანონმდებლო მაცნეს ელექტრონული ბაზა: <https://matsne.gov.ge/> (03.07.2020 ბოლოს გადამოწმება)

გამხდარა სააკელაციო სასამართლოს მიერ მათი გადაწყვეტის გაუქმების მიზეზი, ზოგ შემთხვევაში საქმე სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობამდეც კი მისულა.⁷⁰

ზემოაღნიშნული პრობლემების აღმოსაფხვრელად აუცილებელია, რომ შემუშავდეს და დაიხვეწოს კანონი „არბიტრაჟის შესახებ“ და უფრო მეტად გაკონტროლდეს არბიტრად დანიშვნა. როდესაც მხარეები დავას განსახილველად გადასცემენ არბიტრს და ასევე ნაკლები წარმოდგენა აქვთ არბიტრების არჩევის წესებზე არ უნდა შეიქმნას საშიშროება იმის, რომ მათი საქმე შეიძლება განიხილოს არაკვალიფიციურმა არბიტრმა. სწორედ ამიტომ დავების უმრავლესობას განიხილავს სასამართლო და ნაკლები ნდობა აქვს გამოცხადებული არბიტრაჟს.

3.2 არბიტრის აცილება

გამომდინარე იქიდან, რომ არბიტრაჟი კერძო ავტონომიაზეა აგებული, მხარეები უფლებამოსილნი არიან შეთანხმდნენ არბიტრის აცილების პროცედურაზე.

ზოგადი პრინციპის თანახმად, არბიტრთა აცილების საკითხი შეიძლება გადაწყდეს მხარეთა შორის შეთანხმებული პროცედურის შესაბამისად ან საარბიტრაჟო ინსტიტუტის მიერ. თუ მხარეთა მიერ შეთანხმებული პროცედურის გამოყენებისას განცხადება აცილების შესახებ არ დაკმაყოფილდება, მხარეს შეუძლია სასამართლოს მოსთხოვოს ამ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება. საქართველოს კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს აცილების პროცედურის გამოყენებისას სასამართლოს ჩარევის შესაძლებლობას და ამ საკითხის გადაწყვეტას თვით არბიტრაჟს აკისრებს. სამაგიეროდ მხარეს მინიჭებული აქვს უფლება მოსთხოვოს სასამართლოს არბიტრის გადადგომის კანონიერების გარკვევა.⁷¹ საქართველოს კანონი „არბიტრაჟის შესახებ“ მე-13 მუხლი ითვალისწინებს მხარეთა შორის აცილების საკითხებს: ა) მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ არბიტრის აცილების პროცედურაზე; ბ) მხარეთა შეთანხმების არარსებობისას მხარე, რომელსაც განზრახული აქვს, აცილება გამოუცხადოს არბიტრს, ვალდებულია არბიტრის აცილების შესახებ წერილობითი განცხადება წარუდგინოს არბიტრაჟს იმ დღიდან 15 დღის ვადაში, როდესაც მისთვის ცნობილი

⁷⁰ნიკოლოზ ფიცხელაური-დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, გვ.95

⁷¹საქართველო, საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი, არბიტრაჟის შესახებ (1280,, 19.04.2009) საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სსიპ საკანონმდებლო მაცნეს ელექტრონული ბაზა: <https://matsne.gov.ge/> (03.07.2020 ბოლო გადამოწმება).

გახდა შწესაბამისი არბიტრის დანიშვნის ან ამ კანონით გათვალისწინებული რომელიმე გარემოება, რომელიც არბიტრის აცილების საფუძველია. არბიტრის აცილების შესახებ განცხადებაში უნდა მიეთითოს არბიტრის აცილების საფუძველი და მოტივები.

თუ არბიტრი, რომლის აცილების საკითხიც განიხილება, არ გამოცხადებს თვითაცილებას ან თუ მეორე მხარე არ დაეთანხმება მის აცილებას არბიტრის აცილების შესახებ განცხადების წარდგენიდან 30 დღის ვადაში, არბიტრის აცილების საკითხს გადაწყვეტს არბიტრაჟი ამ ვადის გასვლიდან 30 დღეში.

გ) თუ არბიტრის აცილების შესახებ მხარის განცხადება არბიტრაჟმა არ დააკმაყოფილა, მხარეს, რომელიც არბიტრის აცილებას აცხადებს, შეუძლია არბიტრის აცილებაზე უარის თქმის შესახებ არბიტრაჟის გადაწყვეტილების ჩაბარებიდან 30 დღის ვადას მიმართოს სასამართლოს არბიტრის აცილების მოთხოვნით.⁷²

სასამართლოს აღნიშნულ გადაწყვეტილებაზე გამოაქვს გადაწყვეტილება განცხადების წარმოებაში მიღებიდან 14 დღის ვადაში. ეს გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება. ასეთ შემთხვევაში არბიტრს უფლება აქვს, გამოაცხადოს თვითაცილება სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე. აცილების შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანამდე არბიტრს შეუძლია გააგრძელოს საარბიტრაჟო განხილვა იმ არბიტრის მონაწილეობით, რომლის აცილებასაც ითხოვს მხარე და გამოიტანს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება. აცილების საფუძვლის არსებობისას არბიტრი ვალდებულია განაცხადოს თვითაცილება.

მოდელური კანონი მე-13 მუხლი, ასევე საქართველოს კანონი „არბიტრაჟის შესახებ“ აცილების საკითხის გადაწყვეტის უფლებამოსილებას ანიჭებს არბიტრთა შემადგენლობას, რომელშიც ის არბიტრიც მონაწილეობს, რომელსაც აცილება გამოუცხადეს. თუ არბიტრებმა აცილების მოთხოვნა არ დააკმაყოფილეს, მაშინ მხარეს შეუძლია ამ გადაწყვეტილებიდან 30 დღის ვადაში მიმართოს სასამართლოს.

მხარეს შეუძლია გააუქმოს არბიტრის დაბიშვნა ან აცილოს იგი იმ დროისთვის, როდესაც არბიტრაჟი უკვე დაკომპლექტებულია, ან უფრო გვიან, თუ წარმოჩნდება აღნიშნულის მაპროვოცირებელი ახალი ფაქტები. არბიტრის აცილების უპირველესი საფუძველია ინტერესთა

⁷²საქართველო, საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი, არბიტრაჟის შესახებ (1280,, 19.04.2009) საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სსიპ საკანონმდებლო მაცნეს ელექტრონული ბაზა: <https://matsne.gov.ge/> (03.07.2020 ბოლო გადამოწმება)

კონფლიქტი, ასევე, მიუღებელი საქციელი (მაგალითად, იმისათვის, რომ მას არასათანადო ცალკე საუბრები ჰქონდა ერთ-ერთ მხარესთან). შესაძლებელია მხარის მიერ იყოს მოთხოვნილი აცილება, მაგრამ აუცილებელია მისი საფუძვლიანად დასაბუთება მტკიცებულებების წარდგენის მეშვეობით.

3.3 სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებები

საარბიტრაჟო განხილვაში სასამართლოს ჩარევის კიდევ ერთი შემთხვევა უკავშირდება უზრუნველყოფის ზომების მიღებას. ზოგიერთ სიტუაციაში მნიშვნელოვანი მტკიცებულება შეიძლება დაზიანდეს ან განადგურდეს, თუ ის სათანადოდ არ იქნება უზრუნველყოფილი მესამე მხარის მიერ, ან შესაძლოა ერთ მხარეს დასჭირდეს, რომ მეორე მხარემ შეწყვიტოს გარკვეული ქმედებების განხორციელება დაუყოვნებლივ. ასევე შესაძლოა აქტივებს სჭირდებოდეს დაცვა. საარბიტრაჟო ცენტრების წესების მსგავსად, კანონი არბიტრაჟის შესახებ, ანიჭებს უფლებას, გამოიყენოს სხვადასხვა იზრუნველყოფის ღონისძიება, თუ მომთხოვნი მხარე შეძლებს მათი საჭიროების დასაბუთებას.⁷²

საარბიტრაჟო პროცესში საარბიტრაჟო სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენება ისევე აქტუალურია, როგორც საერთო სასამართლოთა სისტემაში საქმის განხილვის დროს. საქართველოს კანონი „არბიტრაჟის შესახებ“ მე-17 მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე შუამდგომლობა არბიტრაჟს შეიძლება წარედგინოს საარბიტრაჟო პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე, მათ შორის საარბიტრაჟო საჩქელის აღძვრამდეც კი. ასეთი ღონისძიების მიზანია გადაწყვეტილების რეალურად აღსრულებისათვის მოსალოდნელი დაბრკოლების ტავიდან აცილება. ასეთი უფლებამოსილება თანაბრად გააჩნიათ როგორც მუდმივმოქმედ საარბიტრაჟო დაწესებულებებს, აგრეთვე ad hoc არბიტრაჟებს.⁷³

მოდელური კანონის 17-ე მუხლი საარბიტრაჟო შემადგენლობას ანიჭებს უფლებას მოსთხოვოს მხარეს უზრუნველყოფის იმ ზომების მიღება, რომლის გამოყენებასაც ის საჭიროდ მიიჩნევს. გარდა ამისა, არბიტრაჟს შეუძლია მოსთხოვოს მხარეს ასეთ ზომებთან დაკავშირებით სათანადო უზრუნველყოფის წარდგენა. არბიტრაჟთან ერთად კანონი უზრუნველყოფის ზომების მიღების უფლებას ანიჭებს სასამართლოს თუ მხარე ამას მოითხოვს. სასამართლოს უფლება აქვს მიიღოს

⁷² ნიკოლოზ ფიცხელაური-დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, გვ.194

⁷³ გიორგი თითბერიძე, საქართველოს კანონი „არბიტრაჟის შესახებ“ კომენტარები, თბილისი, 2017, გვ. 76
ასეთი ზომები, როგორც საარბიტრაჟო განხილვის დაწყებამდე ასევე დაწყების შემდეგ. საარბიტრაჟო განხილვისას ამ მანამდე მხარის მიერ უზრუნველყოფის ზომების მიღების მოთხოვნით.

სასამართლოსათვის მიმართვა და სასამართლოს მიერ ასეთი ზომების მიღება არ არის შეუთავსებელი საარბიტრაჟო შეთანხმებასთან.⁷⁴

არბიტრაჟი უფლებამოსილია მოსთხოვოს მხარეს, რომელიც შუამდგომლობს საარბიტრაჟო სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენებაზე, წარმოადგინოს აღნიშნული უზრუნველყოფის ღონისძიებებთან დაკავშირებული შესაბამისი უზრუნველყოფის გარანტია. მას შემდეგ, რაც არბიტრაჟი მიიღებს გადაწყვეტილებას უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენებაზე, მხარეს, რომელიც შუამდგომლობს აღნიშნული ღონისძიების გამოყენებაზე, შეუძლია მოითხოვოს ამ ღონისძიებების აღსრულება სასამართლოში. სასამართლოს ეკრძალება საარბიტრაჟო სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებების არსებითი განხილვა. მხარეს ასევე შეუძლია საარბიტრაჟო სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებების გამოყენების მოთხოვნით მიმართს უშუალოდ სასამართლოს.

საარბიტრაჟო განხილვისას უზრუნველყოფის ზომების შინაარსი შეზღუდული არ არის მხოლოდ საარბიტრაჟო განხილვის ადგილის საპროცესო სამართლისათვის ცნობილი საშუალებებით. ამ დროს უზრუნველყოფის ზომები მორგებული შეიძლება იყოს საქმის გარემოებებზე, იმის გათვალისწინებით, რომ მას სავალდებულო ძალა აქვს მხოლოდ კონკრეტული საარბიტრაჟო განხილვის მხარეებისთვის და ამ საარბიტრაჟო განხილვის (დავის) საგნისათვის.

უზრუნველყოფის იძულებითი ზომების მიღებისათვის აუცილებელია შემდეგი წინაპირობების არსებობა: 1. არბიტრაჟს უნდა ჰქონდეს უზრუნველყოფის ზომების მიღების უფლებამოსილება (ე.ი უნდა არსებობდეს საარბიტრაჟო შეთანხმება და რ უნდა არსებობდეს მხარეთა სპეციალური შეთანხმება, რომელიც გამორიცხავს არბიტრაჟის მიერ უზრუნველყოფის ზომების მიღებას. 2. რეალური მტკიცებულების არსებობა საფრთხესთან დაკავშირებით, რომელიც აუნაზრაურებელი ზიანის მიყენებით ემუქრება მხარეს და რისი კომპენსირებაც მოგვიანებით მიღებული საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებით შეუძლებელი იქნება. 3. მხარეს, რომელიც ითხოვს უზრუნველყოფის ზომების მიღებას, უნდა ჰქონდეს წარმატების საფუძვლიანი შანსი. 4. თუ არბიტრაჟი მოითხოვს, მხარემ უნდა წარადგინოს სათანადო უზრუნველყოფა.⁷⁵

⁷⁴გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ. 366

⁷⁵გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ. 276

3.5 მტკიცებულებების მოპოვება

მტკიცებულებების წარდგენა, მათი გამოკვლევა და შეფასება საარბიტრაჟო განხილვის უმნიშვნელოვანესი სტადიაა. მტკიცებულებებთან დაკავშირებული პროცედურა მნიშვნელოვნად

არის დამოკიდებული იმაზე, რომელ სამართლებრივ სისტემას განეკუთვნებიან საქმის განმხილველი არბიტრები და ადვოკატები.

მტკიცებულებების წარმოდგენა შესაძლებელია როგორც წერილობითი ასევე ელექტრონული ფორმით.

ბიზნისის სფეროში წარმოშობილი დავების აბსოლუტური უმრავლესობის განხილვა წერილობითი მტკიცებულებების (დოკუმენტების) გარეშე წარმოდგენელია. შეიძლება ითქვას, რომ ამ მტკიცებულებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საქმის გარემოებების შესწავლისა და შესაბამისი დასკვნების გამოტანისათვის. ხოლო რაც შეეხება UNCITRAL მოდელური კანონი ელექტრონული კომერციის შესახებ ელექტრონულ დოკუმენტებთან მიმართებაში ემყარება სამ ძირითად პრინციპს: 1. მატერიალური (წერილობითი) ფორმით არსებულ დოკუმენტებსა და ელექტრონულ დოკუმენტებს შორის დოსკრიმინაციის დაუშვებლობა. 2. ტექნიკური ნეიტრალიტეტი. 3. ქალაქისა და ელექტრონული ფორმით არსებული დოკუმენტების ფუნქციური ექვივალენტურობა.

როდესაც საარბიტრაჟო განხილვა მიმდინარეობს ინტერნეტში, ცხადია, ყველა მტკიცებულება ინტერნეტის მეშვეობით უნდა იქნეს წარდგენილი და მიღებული. ელექტრონული საარბიტრაჟო განხილვებისადმი გაზრდილი ინტერესი ადასტურებს რომ ასეთი ფორმით არსებული მტკიცებულებების მნიშვნელობა კიდევ უფრო გაიზრდება.⁷⁶

საარბიტრაჟო პრაქტიკამ წლების განმავლობაში შეძლო დაეხვეწა მტკიცებულებებთან დაკავშირებული პროცედურები. განვითარების ამ გზაზე მან საკმაოდ ბევრი რამ გადაიღო მტკიცებულებათა სამართლის როგორც კონტინენტური ევროპის, ასევე საერთო სამართლის სისტემიდან.⁷⁷

სახელმწიფო სასამართლოს საარბიტრაჟო საქმიანობაში ჩარევის საკითხების რეგულირებას უდიდესი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. ფაქტობრივად, ყველაზე მეტად სწორედ აქ ხდება სახელმწიფოსა და არბიტრაჟის ინტერესთა პირდაპირი გადაკვეთა და ვინაიდან სწორედ სახელმწიფოს ნება თამაშობს უდიდეს როლს არბიტრაჟთა წარმატებით ფუნქციონირებაში, ჩვენი

⁷⁶გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ. 276

⁷⁷გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ.265

მიზანია, რომ აღნიშნული ინტერესები არ ეწინააღმდეგებოდეს ერთმანეთს, არამედ მოხდეს მათი თანხვედრა. ეს უნდა განხორციელდეს საკანონმდებლო და პრაქტიკულ დონეზე, არა მხოლოდ

ქვეყნის შიგნით, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, საერთაშორისო ინსტიტუტებთან მიმართებაში, საერთაშორისო ნორმატიულ აქტებთან ჰარმონიზაციის გზით.⁷⁸

3.5 საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულება

საერთაშორისო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობა და აღსრულება განსაკუთრებული მნიშვნელობის პროცედურაა, რომელიც დავების გადაწყვეტის საარბიტრაჟო მექანიზმის შემადგენელი ნაწილია. არანაირი აზრი არ ექნებოდა საარბიტრაჟო განხილვას, რომ არ არსებობდეს გამოტანილი გადაწყვეტილების აღსრულების გარანტიები. კონკრეტული სამართლებრივი თუ ეკონომიკური შედეგები მხარეებისთვის მხოლოდ აღსრულების შემდეგ შეიძლება დადგეს.

საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებებს, როგორც წესი, მხარეები ასრულებენ ნებაყოფლობით, ისე რომ, სასამართლო ხელისუფლების ჩართვის საჭიროება არ დგება. საწინააღმდეგო შემთხვევაში საჭირო ხდება სახელმწიფო სასამართლოს მიერ მისი აღსრულების აუცილებლობა. მართალია, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებას მხარეების მიმართ გააჩნია სასამართლო გადაწყვეტილებასთან გათანაბრებული სამართლებრივი ძალა, თუმცა თავად არ შეუძლია იქონიოს აღსრულების უფლებამოსილება. ეს იმიტომ, რომ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება, მართალია უთანაბრდება სასამართლო გადაწყვეტილებას, იგი არ არის სუვერენული სამართლებრივი აქტი. ეს ეხება როგორც შიდა სახელმწიფოებრივ, ისე უცხოურ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებებს.

პროცესი სხვა არაფერია, თუ არა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობის პროცესი, რომელიც თავისთავად აღსრულების წინაპირობაა. უცხოური სასამართლო აქტის მეორე ქვეყნის ტერიტორიაზე მოქმედების დაშვება არ არის მიზანშეწონილი მისი საფუძვლიანი გადამოწმების გარეშე. ამ ხარვეზის აღმოსაფხვრელად აღმოცენდა აღიარება ანუ ცნობის ინსტიტუტი. დროთა განმავლობაში ჩამოყალიბდა ცნობის კონსეფცია: იგი, როგორც წესი, ხორციელდება ავტომატურად, ანუ საკუთრივ ცნობის პროცედურის გარეშე იმ მოსამართლის მიერ, რომელიც უფლებამოსილია, დავა განიხილოს. ეს ნიშნავს, რომ უცხოური სასამართლო აქტიდან გამომდინარე, ის საპროცესო შედეგები, რომლებსაც ითვალისწინებს აღსრულებადად გამოცხადების განმახორციელებელი სახელმწიფოს სამართალიც და რომლებიც, შესაბამისად, ცნობას ექვემდებარება, პრაქტიკულად

⁷⁸ ნიკოლოზ ფიცხელაური-დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, გვ.204 ავტომატურად ვრცელდება ამ ე.წ „მეორე ქვეყანაზე“. ⁷⁹

საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის მიმზიდველობის გამნაპირობებელ ერთ-ერთ ფაქტორს უცხოეთში გამოტანილი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების სხვა ქვეყანაში ცნობისა და აღსრულების ეფექტიანი მექანიზმების არსებობა განაპირობებს. მართლად, არანაირი აზრი არ ექნებოდა ამის საარბიტრაჟო განხილვას, რომ არ არსებობდეს გამოტანილი გადაწყვეტილების აღსრულების გარანტიები.

უცხო სახელმწიფოში გამოტანილი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აღსრულების საერთაშორისო-სამართლებრივი მექანიზმები დიდი ხნის მანძილზე ყალიბდებოდა და ეს ძალზედ შრომატევადი და რთული პროცესი იყო. ამის მიზეზი ეროვნულ კანონმდებლობებს, სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემებსა და პოლიტიკურ ბლოკებს შორის არსებული განსხვავებები, სახელმწიფოთა სუვერენიტეტის გარკვეულ შეზღუდვასთან დაკავშირებული პრობლემები, ეროვნულ კანონმდებელთა მოუქნელობა, სახელმწიფო მართლმსაჯულების წარმომადგენელთა მხრიდან ზოგადად არბიტრაჟის დამკვიდრებისადმი წინააღმდეგონა და სხვა მრავალი გარემოება გახლდათ.

ამ მიმართულებით გადადგმულ პირველ ნაბიჯად „ უცხოეთის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების შესახებ“ ჟენევის 1927 წლის კონვენცია უნდა მივიჩნიოთ.⁸⁰

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მას არ მოჰყვა ფართო გამოყენება, რადგან სახელმწიფოებს კვლავ დარჩათ ფართო უფლებამოსილება თავად განესაზღვრათ, თუ უცხოეთში გამოტანილი რომელი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებები ექვემდებარებოდა მათ ტერიტორიაზე ცნობასა და აღსრულებას. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ნიუ-იორკის კონვენციის წევრი ქვეყანა გახდა 1994 წელს. 2009 წლამდე ვერ მოხერხდა მისი ტარიფიცირება. აღსანიშნავია, რომ ტერმინი „ცნობა და აღსრულება“, ფაქტობრივად, არბიტრაჟის შესახებ ამჟამად მოქმედმა კანონმა დაამკვირდა.

საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებას ეხება „არბიტრაჟის შესახებ“ კანონის 44-ე მუხლი. ამ მუხლის მიხედვით , საქართველოში გამოტანილი გადაწყვეტილებების ცნობასთან და აღსრულებასთან დაკავშირებით უფლებამოსილ სასამართლოდ ითვლება სააპელაციო სასამართლო. ამდენად, იმ შემთხვევაში, თუ მხარე თავისი ნებით არ ასრულებს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებას, სასამართლო გადაწყვეტილების მსგავსად, დაინტერესებული პირისთვის უზრუნველყოფილია მის სასარგებლოდ გამოტანილი ასეთი გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულება, რის გამოც დავის

79გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ.141-142

79გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ.142 -143

ალტერნატიული გადაწყვეტის მოცემული ორგანო კერძო სამართლის სუბიექტების დარღვეული უფლების დაცვის საკმაოდ ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულების თაობაზე გადაწყვეტილება გამოაქვს სააპელაციო სასამართლოს, მის მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილება საბოლოოა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ასეთ განჩინებაზე საკასაციო ან კერძო საჩივარი არ დაიშვება.

უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 09 ოქტომბრის განჩინება (სამოქალაქო საქმეზე №ას-1258-1178-2017) საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა აღსრულებასთან დაკავშირებული საკასაციო საჩივრის განუხილველად დატოვების შესახებ საქმის მასალებით დასტურდება, რომ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატას განცხადებით მიმართა ი. ა-ამ შპს „ს-ის“ მიმართ და მოითხოვა შპს სამოქალაქო დავათა ბათუმის მუდმივმოქმედი არბიტრაჟის 2016 წლის 13 ოქტომბრის გადაწყვეტილების ცნობა და აღსრულება, რაც სააპელაციო სასამართლოს 2017 წლის 6 ივნისის განჩინებით დაკმაყოფილდა, შესაბამისად, გაიცა მასზე სააღსრულებო ფურცელიც.

სააპელაციო სასამართლოს განცხადებით მიმართა ი. ა-ამ და მოითხოვა ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 6 ივნისის განჩინებასა და მის საფუძველზე გაცემულ სააღსრულებო ფურცელში დაშვებული უსწორობის გასწორება.

ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 14 აგვისტოს განჩინებით, გასწორდა ამავე პალატის 2017 წლის 6 ივნისის განჩინების სამოტივაციო და სარეზოლუციო ნაწილში, ასევე ამ განჩინების საფუძველზე 2017 წლის 7 ივლისს გაცემულ სააღსრულებო ფურცელში დაშვებული უსწორობა და ნაცვლად „ი. ა-ასი“ მიეთითა „ი. ა-ა“.

აღნიშნულ განჩინებაზე კერძო საჩივარი შეიტანა შპს „ს-ის“ დირექტორმა მ. კ-ემ და მოითხოვა მისი გაუქმება.

საკასაციო პალატა მიუთითებს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 414-ე მუხლზე, რომლის მიხედვითაც, კერძო საჩივრის შეტანა შეიძლება სასამართლოს მიერ გამოტანილ განჩინებებზე, მხოლოდ ამ კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და განმარტავს, რომ მითითებული კანონის დანაწესი განსაზღვრავს კერძო საჩივრის შეტანის წინა პირობებს და ადგენს, რომ კერძო საჩივრის შეტანა დასაშვებია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეს პირდაპირაა მითითებული სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში. „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტით დადგენილია, რომ დაუშვებელია ამ კანონით გათვალისწინებულ სამართლებრივ ურთიერთობებში სასამართლოს რაიმე სახით ჩარევა, გარდა იმ შემთხვევისა

როდესაც ეს ამ კანონით პირდაპირ არის გათვალისწინებული. ანალოგიური შინაარსისაა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 35612მუხლის მე-2 ნაწილიც, რომლის თანახმადაც,

არბიტრაჟთან დაკავშირებულ საქმეებს სასამართლო განიხილავს მხოლოდ „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში. აღნიშნულიდან გამომდინარე პალატა მიიჩნევს, რომ სასამართლო მოკლებულია შესაძლებლობას ნებიმიერი სახით, თუნდაც საკასაციო წესით განიხილოს მითითებული კატეგორიის საქმეები, თუ ეს პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული მითითებული ნორმატიული აქტებით. საკასაციო პალატა დამატებით განმარტავს, რომ „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის 44-ე მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად, საქართველოში გამოტანილი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებასთან დაკავშირებით უფლებამოსილ სასამართლოდ ითვლება სააპელაციო სასამართლოები, ხოლო საქართველოს ფარგლებს გარეთ გამოტანილ გადაწყვეტილებებთან დაკავშირებით საქართველოს უზენაესი სასამართლო. იმავეს ადგენს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, რომლის 35613 და 35621 მუხლების შესაბამისად, საქართველოში გამოტანილი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებასთან დაკავშირებული საკითხები (მათ შორის, საქმეები სააღსრულებო ფურცლის გაცემის შესახებ) განიხილება სააპელაციო სასამართლოებში, ხოლო საკასაციო სასამართლო, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 35613 მუხლის პირველი ნაწილის „თ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად, უფლებამოსილია, გადაწყვიტოს მხოლოდ სხვა ქვეყნების არბიტრაჟთა მიერ მიღებული გადაწყვეტილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობასა და აღსრულებასთან დაკავშირებული საკითხები. ამავე დროს, საქართველოს ტერიტორიაზე გამოტანილისაარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულების თაობაზე სააპელაციო სასამართლოების მიერ გამოტანილი განჩინებების გასაჩივრების შესაძლებლობას კანონი არ ითვალისწინებს (სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 35621 მუხლის მე-6 ნაწილი).დასახელებული ნორმებიდან გამომდინარე, პალატა განმარტავს, რომ არბიტრაჟთან დაკავშირებული დავების სასამართლოში განიხილვა ხდება სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობისა და „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე ზუსტად განსაზღვრულ შემთხვევებში.

საკასაციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ არ არის უფლებამოსილი, განიხილოს ზემოხსენებული განჩინების კანონიერება, სასამართლო თვლის, რომ არ არსებობს მისი კანონიერების შემოწმების თაობაზე კერძო საჩივრის დასაშვებობის აუცილებელი წინაპირობა. საყურადღებოა, რომ ზემოხსენებული განმარტებები სრულ შესაბამისობაშია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთგვაროვან პრაქტიკასთან (იხ. სუსგ-ბები: №ას-1078-1029-2013, №ას-1009-1040-2011, №ას-239-225-2010, №ას-1246-1266-2011, №ას-741-798-2011, №ას-836-785-2010).

ამდენად, პალატა თვლის, რომ შპს „ს--ის“ კერძო საჩივარი დაუშვებელია, რის გამოც, არ არსებობს მისი განსახილველად მიღების წინაპირობები.⁸¹

იურიდიულ ლიტერატურაში საარბიტრაჟო სასამართლოს გადაწყვეტილების ცნობას განმარტავენ როგორც სასამართლოს დასტურს, რომ ის განიხილება, როგორც აღსრულების სამართლებრივი წინაპირობა. სასამართლო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასთან ერთად ადასტურებს ასეთი გადაწყვეტილების აღსრულების შესაძლებლობასაც. სწორედ ამიტომაც, რომ საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობით სააპელაციო სასამართლოებს ერთდროულად მიენიჭა არბიტრაჟის გადაწყვეტილების როგორც ცნობის, ისე აღსრულების კონპეტენცია.⁸²

მხარეს, რომელსაც დაეიკისრა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულება, უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს შუამდგომლობით გადაწყვეტილების აღსრულების შეჩერების შესახებ. სასამართლოს უფლება აქვს, მხარის შუამდგომლობით, შეაჩეროს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულება არა უმეტეს 30 დღით, თუ წარმოდგენილი იქნება შესაბამისი უზრუნველყოფა.

საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულება ხორციელდება სასამართლოს განჩინების საფუძველზე, „სააღსრულებო წარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე.

3.6 საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გასაჩივრება-გაუქმება

საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებას აქვს სახელმწიფო სასამართლოს გადაწყვეტილების მოქმედების ძალა. თუ სასამართლო გადაწყვეტილება ატარებს გარანტირებული სამართლებრივი მოქმედების ძალას და მისი შეცვლა შესაძლებელია მხოლოდ ვიწრო წინაპირობის გამო, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებაზე დაწესებულია რიგი სასამართლო ჩარევები, რომლებიც თავს იჩენს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გასაჩივრებისა და აღსრულების შემთხვევაში.

საერთაშორისო სამართლის ნორმების შესაბამისად, გადაწყვეტილების გასაჩივრების ყველაზე გავრცელებული მეთოდია ქმედების ბათილად ცნობა ან გადაწყვეტილების ლიკვიდაცია, არბიტრაჟის ჩატარების ადგილას მდებარე სასამართლოში. იგი წარმოადგენს სათანადო ადგილს გადაწყვეტილების გასაუქმებლად, რადგან ადგილზე მდებარე სასამართლოს გააჩნია საარბიტრაჟი

⁸¹<http://prg.supremecourt.ge/CaseCivilResult.aspx>

⁸² მარიამ ცისკაძე, საქართველოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების სფეროში სასამართლოს ჩარევის ფარგლები, რომან შენგელიას 70 წლის საიუბილეო კრებული, სამართლის პრობლემები, თბილისი, სამართალი, 2012, გვ.442

პროცესზე ზედამხედველობის უპირატესი იურისდიქცია იმის უზრუნველყოფის მიზნით.

მხარეებს შეუძლიათ თავისუფლად შეათანხმონ ერთი არბიტრაჟის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გადასინჯვა ანუ მისი გასაჩივრება სხვა არბიტრაჟში. ამის საპირისპიროდ სასამართლოში გასაჩივრების გათვალისწინება მიზანშეწონილად არ ითვლება. ასეთი შეთანხმების არსებობისას მხარის მიერ გასაჩივრების მომენტიდანვე გასაჩივრებული გადაწყვეტილება ავტომატურად გაუქმებულად მიიჩნევა.⁸³

უმეტეს არბიტრაჟებში, რომელთა წარმომავლობა ეფუძნება საერთაშორისო კონტრაქტს, გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებული ნებისმიერი საჩივარი იგზავნება სასამართლოში. წაგებულ მხარეს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის მიზნით მხოლოდ პროცედურული ან საჯარო სამართლებრივი საკითხების დარღვევის საფუძველზე. თუკი იგი წააგებს ადგილობრივ სასამართლოში, ან არ წამოიწყებს სასამართლო წარმოებას გადაწყვეტილების გაუქმების მიზნით, წაგებულ მხარეს კიდევ რცება შესაძლებლობა აღუდგეს გადაწყვეტილების განხორციელებას. მას შეუძლია ედავოს მეორე მხარეს იმ ქვეყანაში, სადაც განთავსებულია წაგებული მხარის აქტივები და სადაც უნდა მოხდეს აღსრულება. ამრიგად, წაგებულ მხარეს გააჩნია ორი შესაძლებლობა, რათა შეცვალოს გადაწყვეტილება; პირველი, სასამართლოს წარმოების ადგილად და მეორე, სასამართლოში, სადაც მოგებული მხარე ცდილობს აღასრულოს გადაწყვეტილება.

იმის გამო, რომ არბიტრაჟის გადაწყვეტილება არ არის საბოლოო და სავალდებულო, უმეტეს ქვეყანაში არ არსებობს აპელაციის შესაძლებლობა, მაშინაც კი, თუ არბიტრებმა დაუშვეს შეცდომა სამართლის ან ფაქტების ინტერპრეტაციის შემთხვევაში. უფრო ზუსტად, არსებობს ძალიან მცირე საფუძველი იმისა, რომ მხარემ დაასაბუთოს თავისი საჩივარი გადაწყვეტილების გასაუქმებლად. გაუქმების საფუძველი იყოფა ორ კატეგორიად: მატერიალურ-სამართლებრივი და პროცედურული.

მატერიალურ-სამართლებრივი გასაჩივრების საფუძველი ძირითადად მხარეებს ეძლევათ არბიტრაჟის დასაწყისში, ვიდრე მას შემდეგ, რაც გამოტანილია გადაწყვეტილება. უმეტესობა ქვეყნებში თუკი მხარე არბიტრაჟის დასაწყისში არ განაცხადებს პრეტენზიას, მან შეიძლება დაკარგოს აღნიშნული უფლება. მატერიალურ-სამართლებრივი გასაჩივრების საფუძველი გადაწყვეტილებასთან მიმართებაში შეიძლება დაეყრდნოს პრეტენზიას, რომ სასამართლომ გადააჭარბა თავის უფლებამოსილებას. გასაჩივრება არ უნდა იქნება გაგებული კლასიკური მნიშვნელობით. ამ დროს სასამართლოს არ აქვს უფლება იმსჯელოს საარბიტრაჟო განხილვის

⁸³ გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ.406

საგანთან დაკავშირებულ ფაქტობრივ გარემოებებზე, არ შეუძლია შეცვალოს არბიტრაჟის გადაწყვეტილება ან გამოიტანოს ახალი გადაწყვეტილება.⁸⁴

გადაწყვეტილების გასაჩივრება ყველაზე ხშირად ხდება პროცედურულ საფუძველზე. უმეტესი საარბიტრაჟო კანონების შესაბამისად საჭიროა რიგი სტანდარტული პროცედურების დაცვა. უნსიტრალის მოდელური კანონის 34-ე მუხლის შესაბამისად, არსებობს ოთხი საფუძველი, რომელზე დაყრდნობით მხარეს შეუძლია დააფუძნოს თავისი საჩივარი: (1) მხარე არ უნდა იყოს შეზღუდული ქმედებაში, ხელშეკრულება უნდა იყოს ძალაში; (2) მხარეს უნდა გადაეცეს შესაბამისი შეტყობინება როგორც არბიტრის დანიშვნის შესახებ, ასევე პროცესის დანიშვნის შესახებ და უნდა შეეძლოს თავისი საქმის წარმოდგენა; (3) საკითხის არსი უნდა იყოს საარბიტრაჟო შეთანხმების ფარგლებში; (4) საარბიტრაჟო სასამართლო უნდა დაკომპლექტდეს მხარეთა შეთანხმების საფუძველზე. ნებისმიერ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, მხარეს, რომელიც ასაჩივრებს გადაწყვეტილებას, ეკისრება მტკიცების ტვირთი.

ზოგადი პრინციპის თანახმად, სასამართლოში გასაჩივრება გულისხმობს შესაბამისი სახელმწიფოს სამერიალური და საპროცესო კანონმდებლობის მიხედვით საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების კანონიერებისა და დასაბუთებულობის შემოწმებას. როგორ უნდა შემოწმდეს კანონიერება და დასაბუთებულობა, თუ არბიტრაჟმა გადაწყვეტილება გამოიტანა მხოლოდ სამართლიანობიდან და დავაჭრო ჩვეულებებიდან გამომდინარე? რა შიძლება ამ შემთხვევაში ჩაითვალოს კანონის დარღვევად, როცა კანონი საერთოდ არ გამოყენებულა? ან რა უნდა ჩაითვალოს დაუსაბუთებლად, როცა დასაბუთება საერთოდ არ ემყარება მოცემული ქვეყნის საპროცესო სამართლით დადგენილ მტკიცებულებებსა და მტკიცებოს პროცედურას?

ამიტომ, რომ მოდელური კანონი ითვალისწინებს არა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გასაჩივრებას სასამართლოში (არბიტრაჟს იმიტომ მიმართავენ, რომ სახელმწიფო სასამართლოს უწყებრივი ქვემდებარობა აიცილონ) არამედ მისი გაუქმების შესაძლებლობას. გაუქმების საკითხის განხილვისას სასამართლო არსებითად არ იხილავს დავას ე.ი არ ამოწმებს მისი კანონიერებისა და დასაბუთებულობის საკითხს. განსხვავებული მიდგომაა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით სხვადასხვა ქვეყნებში.⁸⁵

⁸⁴ გიორგი ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2008, გვ.406

⁸⁵ნიკოლოზ ფიცხელაური-დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, გვ.127

თავი IV. კვლევის შედეგები

ჩემს მიერ არჩეულ ნაშრომში განხილულია ზოგადად არბიტრაჟის მნიშვნელობა, მისი ადგილი იურისპრუდენციაში და ქართულ კანონმდებლობაში. მოგეხსენებათ საარბიტრაჟო საქმის წარმოება საქართველოში დღესდღეობით მეტად პოპულარულია, რასაც აქვს როგორც დადებითი ასევე უარყოფითი მხარეებიც. იმისათვის, რომ ჩემი ნაშრომი არ ყოფილიყო დაფუძნებული მხოლოდ თეორიულ ცოდნაზე გამოვითხოვე ინფორმაცია სასამართლოდან ასევე მუდმივმოქმედი საარბიტრაჟო დაწესებულებებიდან და ჩავატარე კვლევა.

ასევე, ჩავატარე ანკეტური გამოკითხვა, რომლის მიზანსაც წარმოადგენდა საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფის წარმომადგენლების დამოკიდებულების გაგება დავის მოგვარების ალტერნატიულ საშუალებებთან დაკავშირებით. ასევე, როგორი იყო მათი დამოკიდებულება სასამართლოსა თუ არბიტრაჟის გამოყენების ეფექტიანობაზე. აღნიშნული გამოკითხვა ჩავატარე ისეთ ჯგუფებთან, რომლებსაც შეეხება არ ჰქონდათ იურიდიულ სფეროსთან და ასევე ჯგუფებთან რომლებიც უშუალოდ დაკავშირებულნი იყვნენ იურისპრუდენციასთან.

კვლევის პროცესში ასევე ყურადღება გავამახვილე ასაკობრივი ჯგუფების მიმართ, ასევე სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენდნენ სტუდენტები.

ჩემს მიერ დასუმილ იქნა შემდეგი სახის შეკითხვები:

გააჩნდათ თუ არა ინფორმაცია დავის მოგვარების ალტერნატიულ საშუალებებზე და თუ გააჩნდათ რა იყო ეს ინფორმაცია;

მიუმართავთ თუ არა დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებისთვის, კონკრეტულად კი არბიტრაჟისთვის და რა მიზეზით? (შემცირებული ხარჯი, შემოკლებული ვადები, სანდოობა და ა.შ.);

უწარმოებიათ თუ არა სამართლებრივი დავა არბიტრაჟში და რა სტატუსი ჰქონიათ ამ პროცესში? (მხარე, წარმომადგენელი და ა.შ.);

ანიჭებდნენ თუ არა უპირატესობას არბიტრაჟს სასამართლოსთან შედარებით და თუ ანიჭებდნენ რა გახლდათ ამის მიზეზი;

უმრავლესობა მათგანი უპირატესობას ანიჭებდა სავის სასამართლოს საშუალებით გადაწყვეტას, ვინაიდან მათი აზრით მიუხედავად პროცესის დროში გაჭიანურებისა და ბევრად მეტი დანახარჯისა სასამართლო ბევრად სანდო იყო ვიდრე არბიტრაჟი. ასევე, მიაჩნდათ, რომ

სამართლებრივი დავა უნდა განიხილოს მოსამართლემ რომელსაც გააჩნია იურიდიული განათლება და არა არბიტრმა.

ასევე აღსანიშნავია ის არემოებაც, რომ საზოგადოებაში ინფორმაცია არბიტრაჟისა და საარბიტრაჟო წარმოების შესახებ ჯერ კიდევ მხოლოდდ ზედაპირულ დონეზეა გავრცელებული და მათ არ გააჩნიათ სიღრმისეული ცოდნა.

შედარებისთვის ასევე ვაწარმოე კვლევა და გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ სასამართლოში ყველაზე მარტივი დავის განხილვა, საბოლოო დასაბუთებული გადაწყვეტილების მიღებამდე შეიძლება გაგრძელდეს მინიმუმ 8 თვე, იგულისხმება პირველი ინსტანციის სასამართლო. მაგალითად 2020 წლის იანვარში სამოქალაქო სამართლებრივ საქმეზე შეტანილ სარცელთან დაკავშირები პირველი პროცესი (მოსამზადებელი სხდომა) ჩაინიშნა 2020 წლის 24 ივნისს. ამასტანავე ერთ-ერთ სამოქალაქო საქმეზე, რომელშიც სასარჩელო მოთხოვნას წარმოადგენსა ჯანმრთელობისთვის ვნებით მიყენებული ზიანის ანაზრაურების საკითხი 2019 წლის ზაფხულში შეტანილ სარჩელზე მოსამზადებელი სხდომა 2020 წლის ივნისის თვის მდგომარეობითაც ჯერ კიდევ არ ჩანიშნულა. აღნიშნული მაგალითებიდან ცხადად ჩანს თუ როგორ ჭიანურდება სასამართლო პროცესები, დასაბუთებული გადაწყვეტილების მიღებასა და შემდგომში მის კანონიერ ძალაში შესვლაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ.

ასევე საინტერესოა თავად მოსამართლეთა დამოკიდებულება დავის ალტერნატიული საშუალებით მოგვარებასთან დაკავშირებით. ისინი მიიჩნევენ, რომ სამოქალაქო დავების მოსაგვარებლად აუცილებელია გაიზარდოს არბიტრაჟისა და მედიაციის როლი, რაც ცალსახად ხელს შეუწყობს სასამართლო სისტემის განტვირთვასა და მოსამართლეებს მიეცემათ საშუალება უფრო მოკლე დროში და ხარისხიანად განიხილოთ სასამართლო დავები.

ასევე, ელექტრონული ფოსტის მეშვეობით მივმართე რამდენიმე საარბიტრაჟო დაწესებულებას და ვითხოვე ინფორმაცია მათ პირდაპირ საქმიანობასა და პრაქტიკასთან დაკავშირებით. კერძოდ: თუ რამდენად ხშირად მიმართავდნენ მათ მოქალაქეები მათ, ცნობდა თუ არა სასამართლო მათ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს და რამდენად მისაღები იყო იგი მხარეებისთვის.

გამოკითხვამ აჩვენა, რომ შეუძლებელია ცალსახა ინფორმაციის მიღება არბიტრაჟის ეფექტიანობის შესახებ, რადგან ყველა შემთხვევა ინდივიდუალურია და ასევე მცირეა ქვისების რაოდენობა სტატისტიკის შესადგენად. თუმცა გამოირკვა, რომ ზოგჯერ მხარეები გაუაზრებლად ირჩევენ დავის მოსაგვარებლად ალტერნატიულ საშუალებას და შემდგომ ეს ფაქტი ხდება გადაწყვეტილების მიმართ უნდობლობის საფუძველი.

ასევე არსებობს შემთხვევები, როდესაც მხარე გაუცნობიერელად თანხმდება საარბიტრაჟო წარმოების გზით დავის განხილვას, მაგ.: როდესაც ხელ აწერს ბანკისა თუ მიკროსაფინანსო ორგანიზაციის მიერ შეთავაზებულ შაბლონურ სასესხო ხელშეკრულებას.

როგორც უკვე აღვნიშნე, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან და მთავარ პრობლემას წარმოადგენს არბიტრაჟისადმი უნდობლობა, რაც განპირობებულია ინფორმაციის არქონით, ასევე არბიტრთა არაკვალიფიციურობითა და მწირი სასამართლო პრაქტიკით.

ვფიქრობ, რომ აღნიშნული პრობლემის მოსაგვარებლად, აუცილებელია შეიქმნას არბიტრთა მაღალი საკვალიფიკაციო სტანდარტი და დაიხვეწოს საარბიტრაჟო სამართალწარმოება, არბიტრაჟი უნდა გახდეს პოპულარული, აღნიშნულის მიღწევა შეიძლება სპეციალური სემინარების, კონფერენციებისა და ფორუმების ჩატარებით, სხვადასხვა საერთაშორისო ბიზნეს ორგანიზაციებთან მჭიდრო ურთიერთკავშირით, რაც ხელს შეუწყობს არბიტრაჟისადმი ცნობადობის გაზრდას და სასამართლო სისტემის განტვირთვას. აღნიშნული კი საფუძველი გახდება როგორც ინდივიდების მიერ ასევე ბიზნეს სექტორის მიერ არბიტრაჟისთვის ნდობის გამოცხადებისა და მიმართვიანობის გახშირებისა რაც ცალსახად ხელს შეუწყობს ქვეყანაში სხვადასხვა ინვესტიციების მოზიდვასა და ეკონომიკური საქმიანობის განვითარებას.

დასკვნა

ჩემ მიერ შესწავლილი თეორიული მასალისა და პრაქტიკული კვლევების ანალიზის საფუძველზე, მიმაჩნია, რომ დღესდღეობით კერძო დავების გადასაწყვეტად არბიტრაჟი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და მოქნილი მექანიზმია, რადგან სასამართლო სისტემის გადატვირთულობა დავის მოსაგვარებლად ალტერნატიული საშუალებების გამოყენების აუცილებლობას განაპირობებს.

საქართველომ გრძელი გზა განვლო არბიტრაჟის საყოველთაოდ მიღებული პრინციპების ქვეყანაში დამკვიდრებისათვის. დღეს, არბიტრაჟი არა მხოლოდ საყოფაცხოვრებო ან მცირე და ვიწრო პროფილის მეწარმეთა დავების გადაწყვეტის მექანიზმი უნდა იყოს, არამედ პროფესიონალიზმითა და პოპულარობით, თუნდაც ახლო მომავალში, კონკურენცია უნდა გაუწიოს ისეთ საერთაშორისო ინსტიტუტებს, როგორებიცაა სტოკჰოლმის სავაჭრო სამრეწველო პალატასთან არსებული საარბიტრაჟო ინსტიტუტი, ჰოლანდიის საარბიტრაჟო ინსტიტუტი, ლონდონის საერთაშორისო საარბიტრაჟო სასამართლო, სინგაპურის საერთაშორისო საარბიტრაჟო ცენტრი, შვეიცარიის საარბიტრაჟო ასოციაცია და სხვა. ამ ყველაფრის მისაღწევად მხოლოდ კონკრეტული არბიტრაჟების ძალისხმევა არ კმარა. უნდა იყოს სახელმწიფოს ძლიერი ნება, რათა საარბიტრაჟო ინსტიტუტმა

დაიკავოს ღირსეული ადგილი. საჭიროა დახმარება ფინანსური, ინტელექტუალური, ინფრასტრუქტურული და ტექნიკური კუთხით, თუკი გვინდა, რომ მივიღოთ ღირსეული, ეფექტიანი არბიტრაჟები.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, გვინდა კიდევ ერთხელ გავუსვათ ხაზი ნაშრომის აქტუალობას. ბუნებრივია, არბიტრაჟი არ წარმოადგენს პანაცეას ეკონომიკის განვითარებისთვის, მაგრამ მიმაჩნია, რომ ის ბიზნესის განუყოფელი ნაწილია. საარბიტრაჟო ინსტიტუტის განვითარება კი ქვეყნის წინსვლაში თავის წვლილს შეიტანს. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე და ქართული რეალობის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია საქართველოში დღეს მოქმედ კანონმდებლობაში შევიდეს რიგი ცვლილებები, უნდა შეიქმნას მეგობრული გარემო არბიტრაჟებისთვის, უნდა გაიზარდოს არბიტრაჟის ინსტიტუტის, როგორც დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმის, სანდოობა და პოპულარობა საზოგადოებაში, აღმოიფხვრას საქართველოში არბიტრაჟის ინსტიტუტის განვითარების შემაფერხებელი საკანონმდებლო ხარვეზები, უზრუნველყოფილ იქნას „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის ნორმების „საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის შესახებ“ UNCITRAL-ის მოდელურ კანონთან სრული შესაბამისობა, დაზუსტდეს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გასაჩივრებისა და გაუქმების საფუძვლები, შეიქმნას არბიტრთა მაღალი საკვალიფიკაციო სტანდარტი, ჩამოყალიბდეს სასამართლო პრაქტიკა და დაიხვეწოს საარბიტრაჟო სამართალწარმოების კულტურა. ვფიქრობ, აღნიშნული ღონისძიებების გატარებისა და სახელმწიფოს მხარდაჭერის ფონზე გაიზრდება არბიტრაჟებისადმი ნდობა და მათი პოპულარობა.

გამოყენებული ლიტერატურა

მონოგრაფები

1. ბექა ინჯია, ნათია ლაპიაშვილი „არბიტრაჟის განმარტებითი ლექსიკონი. თბილისი, 2016;
2. გაბისონია ზვიად, მხარეთა კერძო ავტონომიის შესახებ, მხარეთა ნების ავტონომიის ცნება საერთაშორისო კერძო სამართალში, ჟურნალი „სამართალი“, #8, 2003 წ.;
3. გიორგი წვრილაშვილი, უცხოეთის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების საერთაშორისო-სამართლებრივი მექანიზმები, სამართალი, 1999;
4. გზამკვლევი არბიტრაჟში საქალაქო (რაიონული) სასამართლოს მოსამართლეებისათვის, გიორგი კეკელიძე, სოფიო ტყემალაძე, თბილისი;
5. გიორგი თითბერიძე, საქართველოს კანონი „არბიტრაჟის შესახებ“ კომენტარები, თბილისი, 2017;
6. დიმიტრი აბესაძე და სხვები, კერძო არბიტრაჟი სამართლებრივი საფუძვლები და პრაქტიკა, რედაქტორი ჯემალ ინაიშვილი, თბილისი, 2005;
7. დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა, წელიწდეული, 2016;
8. დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული გზა, გზამკვლევი, თბილისი;
9. თენგიზ ლილუაშვილი, 2001, საერთაშორისო კერძო არბიტრაჟი, თბილისი, ჯისიაი;
10. მარიამ ცისკაძე, საქართველოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების სფეროში სასამართლოს ჩარევის ფარგლები, რომან შენგელიას 70 წლის საიუბილეო კრებული, სამართლის პრობლემები, თბილისი, სამართალი, 2012;
11. მედიაციის სამართლებრივი რეგულირების პერსპექტივები საქართველოში, დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ნაციონალური ცენტრი, თბილისი, 2013;
12. ნიკოლოზ ფიცხელაური, „დისერტაცია თემაზე: ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, თბილისი, 2015;
13. სოციალურ და პოლიტიკურ ტერმინთა ლექსიკონი–ცნობარი / [სარედ.: ჯგუფი: ედუარდ კოდუა და სხვ. ; გამომც.: ლაშა ბერაია] - თბ. : ლოგოს პრესი;

14. UNCITRAL 180; UNCITRAL-ის საარბიტრაჟო წესები 181საარბიტრაჟო დაწესებულება 18; საარბიტრაჟო წესები 24; არბიტრაჟის ადგილი 114, 136, 163 ; .;
15. „საერთაშორისო კერძო სამართალი“, ლილუაშვილი თენგიზ, თბილისი, 2001 წელი, გვ. 167
16. როლფ კნიპერი; საარბიტრაჟო სასამართლოსა და სახელმწიფო სამართალწარმოების შედარება, ქართული სამართლის მიმოხილვა, 1998;
17. Redfern,A./Hunter,M.,2009,p.1);
18. ცერცვაძე, საერთაშორისო არბიტრაჟი, თბილისი, 2009;
19. „ჯეპლაკის“ საქმიანობა“ -, არბიტრაჟის შესახებ” საქართველოს კანონის კომენტარები, ქართული სამართლის მიმოხილვა 10/2007-2/3;
20. ლევან გოთუა, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებისა და უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აღსრულება, თბილისი, 2010;

ვებ.გვერდები:

21. <http://prg.supremecourt.ge/CaseCivilResult.aspx>
22. საქართველო, საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი, კერძო არბიტრაჟის შესახებ (656, 17.04.1997), საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სსიპ საკანონმდებლო მაცნეს მონაცემთა ელექტრონული ბაზა;
23. საქართველო, საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი, არბიტრაჟის შესახებ (1280, 19.06.2009), საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სსიპ საკანონმდებლო მაცნეს მონაცემთა ელექტრონული ბაზა;

